

Terezínská iniciativa 15

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

květen 1999

POKRAČUJEME DÁL ...

Ze sněmu Terezínské iniciativy

Ve středu 31. března v 9.30 hod. zahájila členka předsednictva **Dana Lieblová** sněm Terezínské iniciativy. Uvítala přítomné členy a členky našeho sdružení, hosty z Pražské židovské obce, z Federace ŽO ČR, z Památníku Terezín a zahraničního člena předsednictva Karla Brožíka z Frankfurtu. Raisovým sálem, který zcela zaplnilo 247 bývalých vězňů, zazněl intenzivní potlesk jako ocenění zásluh p. Brožíka. Účastníci sněmu pak uctili povstáním památku všech, kteří od minulého sněmu zemřeli.

Sněm pokračoval projednáním a schválením svého programu.

ÚVODNÍ SLOVA

K mikrofonu přistoupil dosavadní předseda TI **Oldřich Stránský**, aby seznámil sjezd se současnou činností i s dalšími záměry naší organizace. (Výtah z jeho projevu přinášíme na straně 4.) **Miroslav Kárný**, člen předsednictva TI a místopředseda správní rady Institutu terezínské iniciativy, podal zprávu o činnosti této instituce. (Zprávu uvádíme na straně 2.) Jejím cílem bylo a je rozvíjet seriózní vědecký výzkum, popularizaci ediční činnosti a jiným způsobem působit na to, aby pedagogové, historikové a česká veřejnost lépe poznali, čím byl Terezín a čím promlouvá k současnosti a budoucnosti.

Podle nového zákona však nemohou nadace vydávat knihy. Vydávání knih ovšem patřilo k pilířům činnosti nadace. Proto byla využita možnost daná zákonem - transformovat nadaci v obecně prospěšnou společnost - Institut terezínské iniciativy - se stejným obsahem.

Miroslav Kárný informoval sněm o projektech realizovaných v minulém roce a o projektech připravovaných pro letošní rok.

Předseda revizní komise Terezínské iniciativy Jaroslav Kraus seznámil sněm s vý-

sledky hospodaření v roce 1998. (Jeho zprávu přinášíme na straně 4.)

Hlavním příjmem byly dary od jednotlivců a od kolektivů. Mezi důležité výdaje patřily částky na vydávání a zejména expedici našeho časopisu, který dostávají všichni naši členové zdarma, a na zhotovení a odhalení pamětní desky ženám, které se v Terezíně staraly o děti. Finanční jmění činilo k poslednímu dni roku 1998 - 235.515,- Kč, kromě účelově vázaných částek a dědictví po Dr. Tomanovi. Z této částky bylo v říjnu loňského roku převedeno z Vídně do Prahy přes dva miliony Kč. Peníze jsou uloženy v Československé obchodní bance. Další část prostředků se nalézá v Kolíně n. R. a v Ženevě. Jednání s příslušnými bankovními domy nebyla dosud dokončena.

Jaroslav Kraus seznámil sněm s návrhem rozpočtu na letošní rok a se zprávou revizní komise. Dále navrhl sněmu opatření k další hospodářské činnosti. Ta se stala součástí usnesení sněmu.

V MEZICASE

Předsedající sněmu **Dana Lieblová** poděkovala pak všem dosavadním členům předsednictva za jejich práci, zejména pak

těm členům, kteří končí svou činnost. „Chci je ujistit, že se budeme na ně obracet a zvat je rádi na svá zasedání. Chtěla bych také poděkovat revizní komisi za celou její činnost. Oznamuji, že se na dnešní zasedání omluvili místopředseda Hanuš Schimmerling a bývalý hospodář Jan Jecha, který děkuje za zájem o sebe. Oba jsou vážně nemocni.“ Dana Lieblová rovněž oznámila, že předseda Českého svazu bojovníků za svobodu Jakub Čermín v dopise sněmu omluvil svou neúčast: „Opravdu lituji, že se nemohu sněmu zúčastnit, protože jsem nesehnal nikoho, kdo by mne mohl na poradě předsedů a tajemníků našich OV v Hradci Králové nahradit. Jsem rád, že Židovská obec a náš svaz učinily vše pro to, aby alespoň Vaše stáří bylo zkrášleno pomocí, kterou se podařilo sehnat.“

Z DISKUSE NA SNĚMU

Jako první v diskusi dostal slovo zahraniční host, člen předsednictva, **Karel Brožík**. Claims Conference je sřešní organizace 24 židovských organizací z celého světa. Od začátku usiluje o to, aby prostředky z Německa dostávali i židé, kteří žijí za někdejší železnou oponou. To se podařilo až v roce 1998, kdy vznikl fond k odškodnění. „Očekáváme, že obdržíme na

(Pokračování na str. 2)

Hanuš Schimmerling zemřel

Po krátké těžké nemoci zemřel ve věku 78 let docent inženýr Hanuš Schimmerling, jeden ze zakladatelů Terezínské iniciativy a její dlouholetý předseda. Jeho pohřeb se konal v úterý 4. května v obřadní síni strašnického krematoria. Jménem Terezínské iniciativy a jeho přátel se s ním rozloučil Miroslav Kárný. Řekl:

„Přišli jsme se rozloučit s dobrým člověkem, Hanušem Schimmerlingem, manželem, bratrem, otcem a dědečkem, renomovaným vědcem, který stál u kolébky Terezínské iniciativy, významně pomohl formulovat její ideu a neúnavně ji do posledních dnů svého života pomáhal uskutečňovat.“

Jeho cesta životem nebyla lehká. V protektorátním čase patřil k těm posledním židovským studentům, kteří byli připuštěni k maturitní zkoušce, brzy následovalo téměř tříleté věznění v Terezíně, pak Osvětim a další osvětimský tábor ve Fürstengrube.

(Pokračování na str. 12)

(Pokračování ze str. 1)

50 tisíc žádostí, vyřídili jsme 2400 žádostí, z toho přes tisíc v ČR. Odhadujeme, že podle stanovených kritérií bude moci odškodnění dostávat asi 18 000 lidí, z toho v ČR asi 1500. Za tři čtvrti roku se podařilo vyřídít v Čechách přes 800 žádostí. Tady je situace snadná především proto, že máme knihu M. Kárného. Mnohem složitější je situace třeba na Ukrajině, kde jsou nehorázně obtížné poměry. Důvody, proč někteří z vás ještě nedostali odškodnění, jsou v počtu našich pracovníků. Snažíme se, aby peníze dostali nejstarší. Jsou ale lidé, u nichž není všechno zcela jasné, a to budeme muset řešit i s německou vládou. Ještě složitější je situace v odškodnění nuceně nasazených, kde zatím jen málo německých organizací se vysloвило, že své bývalé pracovníky - vězně koncentračních táborů - odškodní. Jsou velké rozdíly mezi nuceně nasazenými. My za takové považujeme pouze ty, kteří byli za ostatními dráty ve stálém nebezpečí smrti.“

Paní **Eva Benešová**, předsdkyně přípravného výboru, informovala o konferenci, která dostala název „Mosty k zítřku“ a které se mají zúčastnit ti, kteří jako děti přežili holocaust, a jejich děti. Bude se konat od 2. do 5. září 1999 v Praze. Paní Benešová vyzvala přítomné, aby se přihlásili. Lidé ze zahraničí se k nám chystají a těší se k nám. Informovala o těžkostech, zejména finančních, o přípravě programu apod. Další pracovnice přípravného výboru Jana Dráská informovala o programu konference. (Více na straně 11.)

Předseda Federace židovských obcí a ředitel Památníku Terezín **Jan Munk** informoval o některých akcích v Terezíně, z nichž část se uskuteční před vydáním tohoto zpravodaje TI. K akcím, které se uskuteční později, patří každoroční Tereziánská tryzna (16.5.), do konce roku bude otevřena další expozice Muzea gheta věnovaná tereziánskému divadlu. Vyzval také bývalé tereziánské vězně, aby věnovali Památníku předměty z gheta, pokud je vlastní. Jméno FZO informoval o rekonstrukci budovy na třídě Milady Horákové, kde by měl vzniknout další provoz penzionu, v němž bude stacionář a ordinace lékařů. Závěrem poděkoval TI, která velmi úzce spolupracuje s Památníkem Terezín.

Pan **Netl** upozornil na vážnou závalu ve složení správní rady Fondu budoucnosti a na nedostatky v redakci Národního osvobození, jehož redaktoři nevěděli nic o 8. březnu, dni vyvraždění zářijového transportu.

Věra Jílková-Holznerová doporučila zavedení každoročního příspěvku pro všechny členy. Zeptala se také, kdy bude

v Terezíně prostor pro umístění pamětních desek se jmény příbuzných, kteří zahynuli v období holocaustu. Na tento dotaz odpověděl Jan Munk, že již požádali o grant na zřízení takového místa Claims Conference a Fond budoucnosti.

O úsilí Sdružení osvobozených politických vězňů a pozůstalých změnit situaci v Národním osvobození informoval **Oldřich Stránský**. Řekl, že tato snaha trvá už čtyři roky a snad letos bude dosaženo určitých výsledků. Pozval také účastníky sněmu na pietní akt OV Prahy 3, který se bude konat 6. května v 15 hodin na Novém židovském hřbitově na Vinohradech.

Proč trvá vyřízení žádostí o odškodnění tak dlouho, když máme v Praze kancelář, která by měla odesílat jen dokumenty, jež jsou zcela v pořádku, se zeptala **Michaela Vidláková**.

Jan Fischer upozornil na některé nedostatky při vyřizování záležitostí souvisejících s odškodněním (složitost dotazníku, nedostatečné místnosti, příliš dlouhý čas na vyřízení).

Pan **Schreiber** z Pardubic ocenil, co se v odškodnění udělalo, vyslovil však výhrady ke způsobu zasílání poukázek bez obálek.

Zuzana Veselá, předsdkyně ženského židovského sionistického spolku Wizo, vysoko ocenila práci Mileny Procházkové.

VOLBA NOVÝCH ORGÁNŮ, NÁVRH USNESENÍ

Anita Franková, předsdkyně volební komise, doporučila sněmu tři možnosti

volby. Přítomní se jednomyslně shodli na způsobu volby celých kandidátek najednou. Sněm schválil předložený návrh nových kandidátek předsednictva i revizní komise.

Předseda návrhové komise **Miroslav Kárný** seznámil sněm s návrhem usnesení. Po vysvětlení některých připomínek byl návrh jednomyslně schválen. (Usnesení sněmu je otištěno na straně 5.)

Dana Lieblová pak poděkovala za účast, popřála účastníkům sněmu zdraví a sílu a vyslovila přání, abychom se na příštím sněmu, který bude jubilejní, neboť budeme slavít desáté výročí Tereziánské iniciativy, všichni sešli ve zdraví.

PRVNÍ SCHŮZE NOVÉHO PŘEDSEDNICTVA

Po skončení sněmu se ihned konala první schůze nového předsednictva. Jeho členové na návrh Miroslava Kárného zvolili předsdkyni Danu Lieblovou (nar. 1929), místopředsedy Miroslava Kárného (nar. 1919) a Michaelu Vidlákovou (nar. 1936), tajemnicí Milenu Procházkovou (nar. 1930), hospodářem Pavla Wernera (nar. 1932), dalšími členy výkonného výboru Jiřího Kotouče (nar. 1929), Michala Stránského (nar. 1947) a Hanuše Schimmerlinga (nar. 1921).

Sněm Tereziánské iniciativy své poslání v plném rozsahu splnil.

Jiří Steiner

O činnosti Institutu Tereziánské iniciativy

Zprávu o činnosti Nadace Tereziánské iniciativa, o její transformaci v Institut Tereziánské iniciativy a o jeho projektech realizovaných v tomto roce přednesl sněmu Miroslav Kárný. Ve zprávě uvedl:

„Z vlastního poslání Tereziánské iniciativy vyplývalo, že od samého svého založení musela klást důraz na to, aby základem všech stránek její činnosti byl seriózní vědecký výzkum, popularizace jeho výsledků ediční činností a jinými aktivitami s cílem zapůsobit, aby historikové, pedagogové, školy a česká veřejnost lépe poznali a pochopili, čím byl Terezín a čím promlouvá k současnosti i budoucnosti.

Když se ukázala možnost, že německé ministerstvo zahraničí je připraveno poskytnout na tuto činnost velmi značné fi-

nanční prostředky, rozhodla se Tereziánská iniciativa zřídit své odborné pracoviště. Nadace Tereziánská iniciativa měla zabezpečit dobré hospodaření s těmito poskytnutými prostředky, a to samozřejmě nejenom po stránce účetní čistoty, nýbrž zejména, aby byly nejučelněji využity pro vlastní poslání Tereziánské iniciativy. Poslednímu sněmu a v našem zpravodaji (č. 12, leden 1998) jsem předložil bilanci čtyřleté činnosti Nadace.

Mezitím vstoupil v platnost nový nadační zákon, podle kterého nadace nemohou vydávat knihy. Protože naše ediční činnost tvoří jeden z pilířů naší práce, byli jsme nuceni využít možnosti dané zákonem a transformovat nadaci v obecně prospěšnou společnost Institut Tereziánské iniciativy. Jeho poslání jsme definovali stejně, jak

bylo definováno ve statutu nadace. Předsednictvo Tereziánské iniciativy jmenovalo správní radu Institutu, kterou tvoří předseda prof. Felix Kolmer, místopředsedové Miroslav Kárný a prof. Ernst Lutz Ehrlich, dále dr. Toman Brod, ing. Michal Borges a prof. Václav Pavlíček. Členy dozorčí rady jsou ing. Jaroslav Kraus, docent Hanuš Schimmerling a Alena Munková.

Tímto způsobem transformace bylo nejen umožněno plynule pokračovat v rozvíjení dosavadních dlouhodobých projektů, ale také jsme odvrátili velmi reálné hrozící nebezpečí, že německé ministerstvo zahraničí s poukazem na vznik Česko-německého fondu budoucnosti zastaví nebo alespoň omezí dosud poskytované přímé dotace. Skutečně se podařilo, že minulý týden už byla podepsána smlouva mezi Spolkovou republikou Německo a naším Institutem o poskytnutí 3,500 000,- Kč na realizaci konkrétních, přesně formulovaných a zdůvodněných projektů, které jsme předložili na letošní rok, které realizujeme a které jako vždy na konci roku budeme muset do poslední koruny vyúčtovat a předložit kontrole německého velvyslanectví.

O jaké projekty šlo vloni i letos?

Především pokračujeme ve vydávání Tereziánských studií a dokumentů v české i německé verzi, kde jsme v osmi zatím vydaných svazcích na 2700 stránkách uveřejnili 112 původních studií a dosud nepublikovaných klíčových dokumentů k historii Terezína v rámci dějin „konečného řešení“. Za zvlášť cenné považujeme, že se nám daří kolem této edice vytvářet stále širší kruh českých a zahraničních historiků, zvláště pak mladé a nejmladší generace. Edice si také mezinárodně získala vědeckou autoritu a přispěla k tomu, aby mohla být překonána dřívější zaostalost tereziánské historiografie. Přitom obsah těchto svazků není zaměřen jen na specialisty, ale obrací se k širokému okruhu čtenářů. Náklad českého vydání je 600, německého 1000 výtisků. Rozpočítané náklady na jejich vydání představují letos 900 tisíc korun.

Ke konci se chýlí příprava vydání třetího dílu Tereziánské pamětní knihy, věnovaného 42 tisícům německých židů vězněných v Terezíně. Práce na její přípravě se ukázaly být mnohem obtížnější, než jsme předpokládali, zejména vzhledem k rozptýlenosti pramenů na mnoha místech Německa. Překonávali jsme vše spoluprací s německými historiky a archiváři a zejména

na také s naším přátelským Bejt Terezín, zejména Alisah Schillerovou. Nyní už je soupisová část personálních dat hotova a s nakladatelstvím Academia dohodnut harmonogram, aby kniha o tisíci stránkách mohla vyjít - pokud možno - do konce roku. Opět bych chtěl zdůraznit, jaký velký podíl na její tvorbě mají mladí lidé, zejména už po léta Michal Frankl a Dáša Holzhammerová, ale i řada dalších, pracovníci rakouského Gedenkdienstu Bernard Fink, Helmuth Warnick a Rudolf Staribacher, v posledním půlroce i Ondřej Kárný.

Rozpočítané náklady jen na vlastní výrobu této knihy v nakladatelství Academia činí 800 tisíc korun.

Dalších 400 tisíc je rozpočítáno na činnost naší počítačové základny v Ústavu teorie informací a automatizace Akademie věd, kde se zpracovávají podklady pro tuto knihu, ale současně se verifikuje a doplňuje celá existující databáze. Např. se zpracovávají údaje o vězních rakouských transportů, aby v budoucnu mohl vyjít čtvrtý díl Tereziánské pamětní knihy, jim věnovaný. Poprvé byly důkladně zpracovány údaje o vězních evakuačních transportů, které přišly do Terezína koncem války. První realizované výzkumné zadání naší databázi přineslo důležité poznatky k historii rodinného tábora v Birkenau.

Jedním z významných realizovaných projektů byl rozsáhlý sociologický průzkum znalostí středoškoláků o Terezíně a o holocaustu, který pro nás zpracoval se svým kolektivem docent Ferdinand Koudelka. Takový rozsáhlý průzkum se uskutečnil poprvé, jeho výsledky, povzbuzující i zarmocující, by měly ovlivnit směry naší a nejen naší výchovné práce. Koudelkovu zprávu jsme vydali jako brožuru, na tiskové konferenci ji předali novinářům, dostane se příslušným činitelům na ministerstvu školství a pedagogickým fakultám, počítáme také s uspořádáním semináře o závěrech průzkumu. (Některé poznatky z tohoto výzkumu uveřejňujeme na straně 9 tohoto čísla Tereziánské iniciativy.)

Velký význam má budovaná odborná knihovna zahraniční literatury o holocaustu, doplňovaná - pokud možno - nejnovější produkcí, jinak českým badatelům, zejména studentům, těžko přístupné. Rozpočítáno je pro ni 200 tisíc korun. Doplněná je nejen přímým nákupem, ale také četnými dary i výměnou za naše publikace. Počet knih již překročil hranici dvou tisíc. Osvědčenou knihovnicí je Eva Dušková.

Plánované jsou studijní cesty do zahraničních archivů. Vloni jsme takto pěti historikům umožnili studium v Izraeli, Varšavě a Berlíně. Letos první takovou studijní cestu uskutečnila Lucie Ondřichová, aby se mohla seznámit s dokumentací v izraelských archívech a dopracovat svou diplomovou práci o osobnosti Freydy Hirsche, kterou chceme vydat (viz strana 14). Další studijní pobyt by měl jinému mladému historikovi Lukáši Příbylovi umožnit v archívech amerického Jointu prostudovat materiál ke studii o historii deportací do Niska a Sosnovce a materiály o pomoci Jointu vězňům Terezína. Celkem máme k těmto i dalším studijním cestám dohromady vyhrazeno 190 tisíc korun, přibližně jako vloni.

Vydání studie odborné asistentky Právnické fakulty Karlovy univerzity dr. Heleny Petrů o protizidovském zákonodárství v Protektorátu Čechy a Morava by mělo zahájit novou ediční řadu Institutu. Rezervováno je 100 tisíc korun na náklady spojené s touto edicí.

S Památkem Terezín úzce spolupracujeme, koordinujeme s ním své a jeho plány, pracovníci Památníku se účastní našich projektů a naopak my pomáháme přímo nebo konzultacemi na projektech Památníku. Finančně podporujeme projekt přestavby expozic v Muzeu ghetta (vloni přispěla Nadace částkou 850 tisíc, letos Institut předpokládá pomoc dalšími 500 tisíci). Na konzervaci sbírek výtvarných děl vzniklých v tereziánském ghettu přispěje Institut Památníku Terezín částkou 200 tisíc.

Správní aparát Institutu je velmi malý. Ředitelkou se stala dr. Jaroslava Milotová, která je současně archivářkou pražské Židovské obce, tajemnicí je od samého vzniku Nadace inž. Jaroslava Byčková, která je zaměstnána jen na poloviční úvazek, a personalistickou agendu vyřizuje paní Vítová, dokonce jen na třetinový úvazek.

Na závěr už jen toto: Mnohaleté zkušenosti Nadace a nyní Institutu vypovídají o možnostech, jak získat pro plnění úkolů Tereziánské iniciativy obětavé spolupracovníky daleko za rámec okruhu bývalých vězňů Terezína, jestliže se na ně obrátíme s úkoly, blízkými jejich lidským i odborným zájmům. Plně to platí - a možná zejména - o studentech a mladých lidech vůbec. Toto poznání nás může naplňovat optimismem, pokud jde o budoucnost Tereziánské iniciativy.“

Největším příjmem Tereziánské iniciativy v roce 1998 byl dar Jewish Claims Conference, který byl určen pro zdravotní potřeby obětí nacizmu. K témuž účelu byl ta-

byl protokolárně ukončen náš vztah k soudem stanovenému kurátorovi ve Vídni a do Prahy bylo převedeno na zvláštní účet přes 2 500 tisíc Kč. Další přímé jednání s ban-

však nesplňoval požadavky našeho sdružení, a proto došlo pro tento rok ke změně.

Členové revizní komise prověřovali i hospodaření se zálohami, poskytovanými Tereziánskou iniciativou z grantu Claims Conference Židovské obci v Praze. Pokud jde o dědictví, provedla revizní komise kontrolu z Vídně zaslané evidence o pohybech na zděděných účtech za období 1993 až 1998. Byly zjištěny nedostatky a nejasnosti, které byly vídeňským kurátorem uznány a objasněny, a dodatečně bylo na náš účet v Praze poukázáno z Vídně kolem 11 000 šilinků.

Revizní komise postrádala řádný výkon funkce hospodáře, která byla celoročně pouze suplována i po získání nedostatečné náhrady. Proto také i předsednictvo se výsledky čtvrtletního hospodaření pravidelně nezabývalo. Také chyběl jednací a dispoziční řád, který měl stanovit kompetence volených orgánů.

Revizní komise navrhla sněmu další kroky, které by měly zlepšit postupy při hospodaření s finančním jměním Tereziánské iniciativy a které byly v podstatě sněmem schváleny v přijatém usnesení.

Jaroslav Kraus

Příjmy a výdaje Tereziánské iniciativy

ké poskytnut dar od přátel Dr. Thuna k výročí *Křištlákové noci*. Pro výchovné účely obdržela Tereziánská iniciativa dar od Dolnosaského spolku pro podporu Tereziána. Tyto účelově vázané dary od kolektivních dárců bylo možno využívat podle stanovených podmínek pouze k určeným účelům. Dále jsme získali výtěžek z uspořádané aukce v Berlíně ve výši 187 tisíc Kč a přes 41 tisíc Kč bankovní úrok.

Hodnotově menší, ale morálně velmi cenné, byly dary od 562 jednotlivých dárců, z nichž bylo 475 z České republiky, tj. více než 50% členů. Byly to dary ve výši od dvaceti a padesáti korun až po deset tisíc korun. Ze zahraničí přispělo 87 dárců, tj. více než čtvrtina zahraničních členů. V přepočtu dosáhly tyto dary od jednotlivců 313 tisíc korun.

Při této příležitosti je nutné opakovaně vyslovit poděkování Tereziánské iniciativy všem jednotlivcům i kolektivům za poskytnuté dary, neboť bez nich by nebylo možné zajistit veškerou činnost našeho sdružení v roce 1998.

Velký podíl na výdajích činily, kromě účelově vázaných částek, obligatorní výdaje, tj. smluvně vázané nebo již dříve stanovené. Na tisk a zejména expedici dvou čísel našeho časopisu, který na celém světě dostávají naši členové zdarma, připadlo přes 113 tisíc Kč. Ostatní obligatorní výdaje, jako jsou výdaje na kancelářské potřeby, opravy, mzdy, náhrady, poštovné, účetní služby, bankovní poplatky a podobně, činily přes 264 tisíc korun. Z fakultativních výdajů připadlo přes 100 tisíc Kč na pořízení, instalaci a odhalení pamětní desky v Terezíně. Na paměť všem, kteří pečovali o děti v Terezíně, byla odhalena 12. listopadu 1998 za účasti mnoha hostů a 130 členů našeho sdružení. Dále jsme přispěli na dvě publikace ve výši 13 tisíc korun a na zájezdy a dopravné přes 17 tisíc Kč. Celkové fakultativní výdaje činily přes 135 tisíc korun.

Zatímco k 1. lednu 1998 činilo finanční jmění našeho sdružení 796 434 Kč, byl jeho stav k 31. prosinci 235 515 Kč, kromě účelově vázaných prostředků ve výši přes 3 miliony korun.

Jednání o dědictví po Dr. Tomanovi pokračovalo v roce 1998 tak, že dne 20. 10. 1998

kovními domy v Kolíně n. R. a v Ženevě, kde je uložena další část dědictví, nebylo do konce minulého roku dokončeno.

☆ ☆ ☆

Finanční možnosti pro činnost Tereziánské iniciativy v roce 1999 vyplývají z předloženého rozpočtu na tento rok.

Vzhledem k tomu, že nemáme v našem sdružení stanoveny pevné členské příspěvky, tvoří příjmovou část rozpočtu odhad výše darů od jednotlivců v obdobné úrovni jako v předchozím roce, tj. 300 tisíc Kč. Dále příjmová část rozpočtu počítá, kromě odhadnutých bankovních úroků, se splacením pohledávky, kterou jsme vložili pro získání dědictví a s úroky z částek v Rakousku, v celkové výši 266 tisíc Kč. Největší podíl v příjmové části tvoří všechny účelově vázané fondy ve výši, v jaké přешly z roku 1998. V téže výši jsou zahrnuty i do výdajové části rozpočtu. V této části jsou však rozpočtovány podstatně vyšší obligatorní výdaje, než byly v předchozím roce. Je to jednak proto, že počítají s výdaji na výrobu tří čísel našeho časopisu a s výdaji na konání Sněmu, který se vloni nekonal. Dále s vyššími náklady na nájemné, telefon a fax, na vyšší poštovné a mzdy než v loňském roce. Celkové obligatorní výdaje jsou rozpočtovány ve výši 509 700 Kč.

Při zachování vyrovnaného rozpočtu zůstává na fakultativní výdaje, tj. na poskytování příspěvků a darů a na organizování různých akcí, částka ve výši 345 815 Kč. Poskytování těchto příspěvků a darů bude v tomto roce realizováno zásadně na základě individuálně zpracovaných projektů, rozpočtů a podkladů. Obdobně bude postupováno i při využívání výnosů z kmenového jmění zděděného majetku na základě zmocnění, které udělil Sněm nově zvolenému předsednictvu. O tyto výnosy bude posilována příjmová část rozpočtu Tereziánské iniciativy.

☆ ☆ ☆

Revizní komise Tereziánské iniciativy se ve své zprávě Sněmu zaměřila na úkoly, které byly posledním sněmem uloženy předsednictvu. Vedení účetní agendy bylo svěřeno profesionálnímu subjektu, který

Ze zprávy o činnosti Tereziánské iniciativy v období od listopadu 1997 do března 1999, přednesené Oldřichem Stránským

V uplynulém období se Mezinárodní sdružení Tereziánská iniciativa podílelo na přípravě řady kulturních událostí. Od 19.2. do 12.3.1998 se v Centru Franze Kafky a od 11.2. do dubna 1998 v Muzeu ghetta uskutečnila výstava izraelské malířky Chavy Pressburgerové. 14. května se v hotelu Praha představil německý dirigent, klavírista a varhaník Cornelis Witthoefft koncertem ze skladeb V. Ullmanna, G. Kleina a P. Haase. Koncert se uskutečnil ve spolupráci s hamburskou iniciativou Hanse Krásy. Největší akcí loňského roku bylo 12. listopadu pořízení a odhalení pamětní desky Ottly Kafkové-Davidové, Friedl Dicker-Brandeisové a Luisy Fischerové a všech, kteří v Terezíně pečovali o děti a později byli zavražděni. Účastníci se nejen naši členové, ale i zástupci ministerstva kultury ČR, velvyslanci Německa a Rakouska, zástupci Červeného kříže, Společnosti Franze Kafky a Památníku Terezín. Účastníci rov-

Usnesení sněmu Tereziánské iniciativy

Dnešní zasedání našeho sněmu je poslední, které označujeme letopočtem začínajícím tisíc devět set. Naše příští setkání už bude v roce 2000. Tato skutečnost nám připomíná povinnost zamyslet se nad budoucností Tereziánské iniciativy, nad tím, jak získat pomocníky a nástupce, kteří spolu s námi a po nás budou plnit poslání, které si při svém vzniku dala Tereziánská iniciativa do svých stanov. Sněm proto ukládá předsednictvu, aby vypracovalo a příštímu sněmu předložilo programový dokument „Tereziánská iniciativa 2000“, který by sněmu umožnil schválit s delší perspektivou hlavní směry činnosti Tereziánské iniciativy v době, kdy bude stále méně přímých svědků a obětí holocaustu.

Sněm je hluboce znepokojen vzrůstající mírou etnické i rasové nesnášenlivosti a xenofobie v České republice i jiných zemích Evropy a světa. Naše životní zkušenosti nás vedou k přesvědčení, že proti těmto zlověstným jevům je třeba vystoupit rozhodně a včas. Považujeme za nezbytné, abychom společně s Federací židovských obcí, Svazem bojovníků za svobodu a Sdružením osvobozených politických vězňů v tomto směru vyvinuli rozhodnější aktivity.

Sněm podporuje iniciativu, aby 27. leden, den osvobození Osvětimi, byl prohlášen za památný den.

Sněm bere na vědomí zprávu předsedy Tereziánské iniciativy a zprávu o činnosti Institutu Tereziánské iniciativy.

Sněm hodnotí pozitivně, že zejména v důsledku změny stanov, přijaté na minulém jeho zasedání, vstoupilo do Tereziánské iniciativy téměř 100 nových členů. Navzdory tomu se celkový stav členů v důsledku úmrtí snížil. Proto je zvláště naléhavým úkolem získat za aktivní členy našeho sdružení více příslušníků druhé a třetí generace.

Sněm oceňuje všechno, co bylo vykonáno pro zlepšení sociální a zdravotní péče o oběti holocaustu a pro zabezpečení pravidelné finanční pomoci, poskytované jim především z prostředků Claims Conference a Česko-německého fondu budoucnosti. Sněm vyslovuje uznání a dík všem u nás i v zahraničí, kteří se o to zasloužili. V této souvislosti považujeme za nejdůležitější,

aby se této finanční pomoci co nejdříve dostalo opravdu všem, kteří na ni mají nárok. Úkolem předsednictva bude zasadit se o odstranění příčin, pro které některým obětem holocaustu tato pomoc dosud nebyla poskytnuta.

Sněm schvaluje zprávu o hospodaření Tereziánské iniciativy a návrh rozpočtu, jehož příjmová část bude posílena o výnosy z kmenového majetku Fondu Gerdy a Kurta Tomanových. Sněm zplnomocňuje předsednictvo, aby rozhodlo o způsobu jejich využití při dodržení podmínek stanovených v závěti dr. Tomana.

Sněm schvaluje zprávu revizní komise s tím, že některé její podněty (uvedené v bodě 2, 3 a B) jsou jinak zapracovány do tohoto usnesení sněmu.

Ve věci dědictví po dr. Kurtu Tomanovi bere sněm na vědomí, že po splacení dědické daně, na základě zvláštní dohody mezi českým a rakouským ministerstvem financí snížené o čtyři miliony korun, byla Tereziánské iniciativě uvolněna všechna konta zděděná v Rakousku, Německu a Švýcarsku. Dále bere na vědomí, že vlastnická práva Tereziánské iniciativy byla uplatněna na konta v Rakousku a že finanční prostředky tam uložené byly převedeny na konta Československé obchodní banky.

Sněm ukládá předsednictvu urychleně zabezpečit uplatnění vlastnických práv Tereziánské iniciativy také na konta a cenné papíry ve Švýcarsku a v Německu, zabezpečit správné hospodaření se zděděnými prostředky, stanovení kmenového jmění a vyčíslení výnosů z něho, tj. úroky za období let 1993 až 1999, kterými budou posíleny rozpočtované příjmy Tereziánské iniciativy v roce 1999.

Současně sněm zmocňuje předsednictvo, aby ve smyslu závěti dr. Tomana založilo Fond Gerdy a Kurta Tomanových, schválilo jeho statut a jmenovalo jeho správní a kontrolní orgány.

Sněm ukládá revizní komisi, aby kontrole hospodaření se zděděnými prostředky věnovala mimořádnou pozornost.

Sněm pověřuje předsednictvo, aby projednalo všechny podněty a připomínky, přednesené při přípravě i v průběhu zasedání tohoto sněmu, přijalo potřebná opatření a informovalo o nich prostřednictvím časopisu Tereziánská iniciativa.

než navštívili nově vybudované expozice Muzea ghettá v bývalých Magdeburských kasárnách. 8. března 1999 se ve Vzdělávacím středisku Židovského muzea v Praze uskutečnil vzpomínkový večer k 55. výročí vyhlazení rodinného tábora v Birkenau. Zde pronesla studentka katedry žurnalistiky UK Lucie Ondřichová zasvěcenou přednášku o Fredym Hirschovi. Pořad provázelo hudebně recitační pásmo *K čemu svítí slunce, když není den*, přednesené hudebním skladatelem Danielem Dobiášem a herečkou Táňou Fischerovou. O kulturní činnost pečoval Jiří Kotouč.

Sociálně-zdravotní komisi vedl zpočátku ing. Hanuš Orlický, který musel řešit ne snadný úkol, jak realizovat rozsáhlou pomoc našim členům v oblasti sociální a zdravotní. Finanční prostředky byly po dohodě s PŽO předány jejímu sociálnímu oddělení, které vykonává všechny potřebné admi-

nistrativní práce s touto náročnou činností spojené. Nakonec se to podařilo a dnes se ukazuje, že se situace stabilizovala a vše probíhá k plné spokojenosti našich členů. Když Hanuš Orlický onemocněl, ujala se této práce Věra Baumová, jež si vede velmi dobře. Sociální komise čerpá finanční prostředky z grantů přidělených Claims Conference Tereziánské iniciativě, a to grant č. 31 ve výši 92 131 DM, dále grant č. 41 ve výši 27 000 USD a nyní grant č. 51 ve výši 60 000 USD. Za první grant byl zakoupen mikrobús, který byl na základě řádné smlouvy převeden na PŽO, která financuje a zajišťuje jeho provoz, tj. řidiče, pojištění, údržbu a benzín. Z dalších grantů jsou již hrazeny jen příspěvky jednotlivým žadatelům na zdravotní pomůcky, případně na zvláštní vybavení domácnosti členů se sníženou pohyblivostí, složitější případy řeší pracovníci sociálního oddělení po po-

radě se sociálně-zdravotním koordinačním výborem, který se skládá ze dvou členů TI a po dvou členech v něm mají zastoupení PŽO a FŽO. Pro členy TI je zřízen ještě fond Engelmannových a fond nazvaný *Křišťálová noc*, který organizoval Dr. Thomas Thun. Ten obnáší 12 000 DM a jeho dárci jsou většinou příslušníci německé šlechty, odsunuté po válce z ČSR. Oba tyto fondy spravuje sociálně-zdravotní komise TI pod vedením V. Baumové. Při posuzování potřebnosti našich členů se nepřihlíží k tomu, jak je kdo finančně zajištěn, důležité je, zda pomoc opravdu potřebuje. Sociální zabezpečení našich členů se v podstatě podařilo v uplynulém období vyřešit, ať žijí na venkově nebo ve městech. Zvláště, když je tu také humanitární pomoc, již oběti nacismu obdrží od česko-ně-

(Pokračování na str. 6)

(Pokračování ze str. 5)

meckého fondu, od švýcarského fondu a v některých případech od Claims Conference.

Nyní několik slov o redakční radě, jež se skládá ze šesti členů a vede ji Michal Stránský. Od minulého sněmu vydala tři čísla časopisu Terezínská iniciativa. Poslední dvě vyšla již s novým logem. Obsah každého čísla určuje redakční rada, která věnuje pozornost nejen obsahu, ale i grafické úpravě. V roce 1999 hodlá redakce vydat tři až čtyři čísla. Na sklonku minulého roku byla ustavena rovněž ediční rada, která má za cíl vyhledávat a vydávat vzpomínky těch, kteří přežili holocaust. V současné době je v tiskárně vzpomínková knížka Pavla Stránského *Poslové obětí* s podtitulem *Z Terezína do Terezína se zastávkou v Osvětimi-Březince a Schwarzhilde*. (V květnu již kniha vyšla - viz v tomto čísle str. 15.)

TI je také se Sdružením osvobozených politických vězňů a ČSBS spoluvydavatelem zajímavé publikace *Průvodce po nacistických koncentračních táborech*. Jsou v ní stručně uvedena nejdůležitější data hlavních KT s jejich situačními plány. (O této knize viz v tomto čísle - str. 15.) V tomto roce hodlá ediční rada vydat tři až čtyři tituly vzpomínek.

Důležité místo zaujímá Nadace Terezínské iniciativy, již bylo třeba transformovat podle nového zákona o nadacích a přejmenovat na Institut TI, jehož zakladatelem zůstává naše mezinárodní sdružení. Máme tedy morální právo a povinnost sledovat jeho práci. Terezínská iniciativa jako jeho zakladatel jmenuje členy správní i dozorčí rady Institutu, na jejichž zasedání je předseda TI pravidelně zván. A naopak předseda správní rady Institutu prof. F. Kolmer je členem předsednictva našeho sdružení. Je tedy vzájemná vazba stále velmi těsná. Institut se zaměřuje zejména na historické a vědecké práce. Vydal významnou *Terezínskou pamětní knihu* a publikuje *Terezínské studie a dokumenty* v české a německé verzi.

Přikládám podstatný význam snahám výchovně-vzdělávacím. Je to totiž hlavně práce s mládeží. Eva Štichová se starala převážně o výchovnou činnost ve spolupráci s Památníkem Terezín a Hanuš Schimmerling o výchovu v organizacích v Německu. Výčet všech škol a akcí, tj. hlavně přednášek a diskusí, kde se oba angažují, by byl obsáhlý a také problémů je mnoho. Jsou to například nepoměr návštěvníků Terezína ze škol českých a německých, otázka kvality českých učebnic, které se buď vůbec nebo nedostatečně zabývají fenoménem holocaustu. Bylo vy-

pracováno několik studií a sociologická analýza postojů 900 středoškoláků, na toto téma se také konala beseda za účasti vydavatelů učebnic. Bude nutné prohloubit součinnost s institucemi, jako Židovské muzeum a Památník Terezín, a společně uvážit metodický postup, jak pokračovat.

Poměrně bohaté jsou naše mezinárodní styky, ačkoliv příslušná komise nepracuje vždy programově. Je však aktivní i díky tomu, že jednotlivci mají již letité styky s některými organizacemi v zahraničí (Dolní Sasko, Braniborsko, Sasko), které nám pomáhají. Někdy finančně, jindy třeba poskytnutím kancelářských zařízení (kopírky, počítače, psací stroje aj.). Důležitá je spolupráce s organizací Jeunesses musicales, která s úspěchem propagovala v Německu Brundibára. Do Německa zajíždí zvláště v době kolem 27. ledna, v den osvobození Osvětimi a pamětního dne obětí nacismu v Německu, na přednáškové turné někteří naši členové, např. M. Kárný, D. Lieblová, H. Hošková, J. Jecha, A. Radvanický, M. Vidláková, E. Štichová. Zamysleme se nad možnostmi prohloubení našich kontaktů se zahraničními členy, který se prozatím uskutečňuje většinou jen prostřednictvím zasilaného Zpravodaje TI. Nepřímo s tím souvisí též naše účast v Nadaci města Terezín, která se zabývá restitucí města, rozvojem památníku a údržbou důležitých objektů ve městě.

Výmluvné a ne vždy potěšující jsou statistické údaje o naší členské základně. V době konání minulého sněmu, tj. v listopadu 1997, měla TI 882 členů. Stav k 15. 2. 1999 byl 781 členů. Pozitivní je, že se během uplynulého období přihlásilo 99 nových členů, ale z toho pouze 5 z druhé generace. Zemřelo 101 členů. Nejvíce je členů mezi 70. a 80. rokem věku - 396, pak následuje 80 - 90 let - 168 členů a mezi 60 a 70 lety - 151 členů. 90letých a starších je 32, ale „mladých“ do 60 let jen 25. Musíme pro naše sdružení získat mladé spolupracovníky, své děti a vnuky, stanovy jsme v tomto smyslu upravili a mohou se tedy stát členy. Bez nich bychom brzy nemohli dále pracovat.

Důležitou zmínku zasluhuje práce sekretariátu. Tajemnicí byla zvolena Milena Procházková. Nikdo nemůže říci, že by nekonala svou práci dobře a obětavě. Přesto jsme dosud měli vážné nedostatky v administrativě. Jde hlavně o korespondenci, která se nezapisovala, netřídila a nepředávala proti podpisu funkcionářům a vedoucím komisí k vyřízení. Teprve koncem roku 1998 byla zavedena dopisová kniha. Koncem minulého roku podala M. Procházková výpověď a bylo nutno hledat novou pracovní sílu. Již delší dobu se ukazovalo, že

vzhledem k našemu věku se zvyšují nároky na sekretariát a výkonnost sekretářky. Proto jsme vypsalí konkurs na obsazení tohoto místa. Přihlásilo se asi osm zájemců. Vítězně z konkursu vyšla naše nová sekretářka Marta Jodasová, jejíž oba rodiče byli členy TI a je tedy s naší problematikou dobře seznámena.

Dostáváme často otázku, proč jsme se přestěhovali z Maislovy ulice do Haštalské. Prostor, který jsme měli k dispozici na židovské radnici, neumožňoval v této kanceláři pracovat. Agendu, která se rozrostla kolem všech akcí, zejména kolem ekonomických záležitostí, kdy se už nejedná o tisíce, ale o miliony korun, nelze zpracovávat na jednom stole a ukládat v jedné skříni. Někteří kritizují nový prostor jako nedůstojný. Chtěl bych však upozornit, že toto sídlo je dočasné, asi tak na dva roky. Po stavebních úpravách objektu Židovského muzea v Jáchymově ulici, ze kterého bude administrativní budova, tam dostaneme určitě kvalitnější místnost.

O finančních záležitostech je vypracována samostatná zpráva. Chci jen upozornit na to, že celé minulé období nám chyběl kvalifikovaný hospodář. Bohužel marně jsme hledali ekonomu. Několik zájemců nakonec odmítlo funkci přijmout. Doufejme, že se nám podaří tento problém vyřešit po dnešním sněmu.

Mnozí členové se zajímají o stav a využití finančních fondů. Všichni, kteří přežili holocaust, obdrželi nebo ještě obdrží humanitární pomoc z česko-německého Fondu budoucnosti. Neuspokojení zůstanou ti, kteří byli vězněni nebo se ukrývali kratší dobu než tři měsíce. Nespokojeni byli také ti, kdo byli vězněni mezi 4 až 12 měsíci. Pomoc, kterou oběti perzekuce obdržely v loňském roce, byla také kritizována, protože přepočteno na jeden měsíc věznění, obdrželi ti, kteří byli ve skupině A1, téměř 1000 Kč. Naproti tomu, kdo byl vězněn např. pět let, dostal jen kolem 500 Kč. Proto bylo třeba sáhnout k úpravám. Ale asi ani ten dnešní způsob nebude konečný. Již se ozývají hlasy o nespravedlnosti a požaduje se, aby částky byly odstupňovány podle počtu měsíců věznění. To ovšem by ještě více znevýhodnilo ty, kteří byli vězněni krátkou dobu. Musíme přijmout skutečnost, že dokonalá spravedlnost neexistuje. Zato letos poprvé obdrží podporu ti, kteří neměli potvrzení podle zákona 255/46 Sb., i ti, kteří byli vězněni déle než tři měsíce, ale neměli o tom potvrzení dle téhož zákona. Švýcarský fond již vyplatil jednu splátku a očekáváme, že bude vyplacena další. Pokud jde o měsíční splátky od Claims Conference: Těm, kteří byli vězněni déle než

šest měsíců nebo se ukrývali anebo byli v ghettu déle než 18 měsíců, byly již některé částky proplaceny, ale někteří na vyřízení svých nároků ještě čekají.

Pokud jde o náhrady za otrocké práce, podrobnosti stále ještě nejsou známy. Předali jsme zatím odhad počtu těch, kteří pracovali pro některé koncerny (asi 3000

osob). Byly zřízeny tři nadace, asi v květnu budeme vyplňovat nové dotazníky, čekáme na podrobnosti.

Úplně na závěr bych ještě rád řekl, že já sám, který jsem byl zvolen na sněmu v roce 1997 předsedou, jsem oznámil již v lednu t.r. předsednictvu, že se vzdávám této funkce na příští období. Důvody, které mne

k tomu vedly, jsem podrobně uvedl v dopise adresovaném předsednictvu TI. Kromě těchto důvodů je nutno vzít v úvahu, že mám několik dalších odpovědných funkcí v ČSBS a že nemohu již všechnu svou energii a volný čas věnovat našemu sdružení TI. Byl bych rád, kdybyste měli při volbě nového předsedy šťastnější ruku.

Do desátého roku

Počátkem roku 2000 tomu bude deset let, kdy se nás pár pamětníků sešlo a rozhodlo, že by mělo vzniknout sdružení, nazvané pak Tereziánská iniciativa. Vstoupili jsme tedy letos do jubilejního, desátého roku své činnosti. Za uplynulá léta bylo vykonáno mnoho práce, nebudu se zde však zabývat hodnocením toho, co bylo. Důležité je, jak budeme pokračovat, co bude nyní po sněmu. Bylo zvoleno nové předsednictvo. Po několika letech se počet členů předsednictva snížil, objevily se nové tváře. Přinese to patrně i změny ve stylu práce. Avšak úkoly minulých období trvají i nadále.

Prvním z úkolů bude, abychom vypracovali koncepci další činnosti Tereziánské iniciativy. První návrh připravil ještě bývalý předseda Oldřich Stránský. Bude nyní na novém předsednictvu, aby tento návrh promyslelo, doplnilo o další náměty a vypracovalo pak konečnou verzi, ve které by byly obsaženy všechny úkoly a hlavní směry činnosti Tereziánské iniciativy na přelomu tisíciletí. Naše hlavní úkoly zůstávají: Budeme i nadále dělat vše pro to, aby památka těch, kteří nepřežili, zůstala zachována. Budeme věnovat péči a pozornost našim potřebným členům. A konečně budeme působit na mladou generaci. Bylo by možné namítnout, že to není nic nového, že jsme si tyto úkoly stanovili už před těmi deseti lety. Budeme se však muset zamyslet nad tím, jak tyto úkoly plnit, když jsme všichni o deset let starší. Mnozí, kdo se na těchto úkolech aktivně podíleli, už nejsou mezi námi, jiní se z různých důvodů práce nemohou či již nechtějí účastnit.

Pokud jde o úkol týkající se minulosti, zde má nezastupitelnou úlohu Institut Tereziánské iniciativy (dřívější Nadace TI) a jistě bude tuto úlohu plnit jako dosud.

Sociální a zdravotní péče je nyní o něco snazší, protože skoro všichni naši členové mají nárok na finanční výpomoc ze Švýcarského fondu a od Claims Conference, a tato organizace poskytuje pro oběti holo-

caustu i další finanční prostředky. Všichni ovšem dobře víme, že peníze neznamenají všechno, mnozí naši členové, zejména ti osamělí, potřebují kontakt s lidmi a vlídné slovo, často i praktickou pomoc. To je i do budoucna úkol pro sociální komisi a široký okruh jejích spolupracovníků.

Pokud jde o působení na mladou generaci, zdá se úkol do budoucna nejobtížnější. Stále ještě vystupují mnozí z nás na shromážděních, seminářích a setkáních co by pamětníci, kteří prožili všechny hrůzy holocaustu na vlastní kůži. To je důležité poslání, které musíme plnit, dokud nám síly stačí. Budeme se ale muset zamyslet nad metodami, jak dál. Protože budoucí gene-

race by měly být i bez nás odolné proti nelidskosti, lhostejnosti k lidskému neštěstí, antisemitismu, rasové nesnášenlivosti a xenofobii, už v zájmu našich vnuků a pravnuků.

I nadále budeme udržovat dobré styky s partnerskými organizacemi a institucemi doma i v zahraničí. Je jich řada. Klíčové pro nás jsou Federace židovských obcí a Pražská židovská obec, Památník Terezín i město Terezín, Claims Conference, Dolnosaský spolek pro podporu Terezína, ale i Bejt Theresienstadt, Nadace a Iniciativa Hanse Krásky, Sdružení osvobozených politických vězňů, Svaz bojovníků za svobodu a další.

Zda se nám práce bude dařit, nezáleží ovšem jen na předsednictvu, ale i na podpoře a pomoci všech našich členů.

Dagmar Lieblová

Zpráva sociálně zdravotní komise TI

Dne 26. dubna se sešli členové sociálně zdravotní komise TI. Bylo nás celkem 15 a kromě jiného jsme promýšleli nejúčelnější využívání finančních prostředků, které TI pro sociálně zdravotní oblast vlastní. Tak se s vámi také chci podělit o informace nové i staré. Ne nadarmo se přece říká, „opakování matka moudrosti“.

Peníze ze zdravotního fondu Claims Conference (CC), které můžete dostat formou příspěvku na zdravotní pomůcky - brýle, naslouchadla, zubní protézy a některé druhy léků (pokud je nehradí pojišťovna), jsou rozdělovány dobře. Revizní komise TI kontroluje každé čtvrtletí namátkově čerpání prostředků v sociálním oddělení Židovské obce v Praze a dosud neshledala závady. Při poslední kontrole dne 21. 4. t.r. bylo zkonstatováno, že díky grantům CC bylo již přeživším obětím holocaustu vyplaceno přes 1 165 000 Kč. Pokud jste ještě těchto příspěvků nevyužili a nevíte jak na to, získáte nejpřesnější informace v kanceláři sociálního oddělení ŽO v Praze, Maislova 18, Praha 1, telefon-

ní číslo 2310951. Nemusíte být přítom členy ŽO. Přestože je do konce roku ještě daleko, upozorňuji, že všechny požadavky, ke kterým jsou přiloženy účtenky a potvrzení z roku 1999, je nutné předat do konce roku 1999 do sociálního oddělení, s přihlédnutím k účetní uzávěrce ŽO v Praze. Nenechávejte si proto například paragon z října t.r. až do února následujícího roku. Byli byste zklamaní, protože by vám již úhradu nikdo nezaplátil.

TI požádala CC v USA o přidělení nového grantu ze zdravotního fondu ve výši 80 tisíc USD, které zatím není vyřízeno. Mimo peníze ze zdravotního fondu CC, na jehož čerpání mají nárok všichni „přeživší“ z TI, ale i ti, kteří nejsou v členské základně a měli jiný osud v průběhu války, vlastní TI sama finanční prostředky pro své členy. Jde v současnosti o dva fondy, které jsou přímo vázány pro využívání na sociálně zdravotní účely. Naši členové Eva a Petr Engelmannovi, žijící v Austrálii, se

(Pokračování na str. 8)

(Pokračování ze str. 7)

rozhodli věnovat TI finanční částku 8.696,66 USD. V Německu zorganizoval Dr. Thomas Thun peněžní sbírku s názvem „Křišťálová noc“ a převedl na TI částku 12.812,88 DM. Oba tyto fondy jsou určeny pro členy TI na podporu zdraví a individuální sociální výpomoc. Prostředky z těchto darů budou vedeny jako samostatné položky a o jejich využití by mělo rozhodovat předsednictvo TI na základě návrhu sociálně zdravotní komise. Případné žádosti a náměty adresujte do sekretariátu TI, který je předá předsedkyni sociálně zdravotní komise. Komise má představu, že by tyto prostředky měly být využívány v mimořádných situacích, především se zamě-

řením na osamělé a velmi nemocné osoby. Sekretariát TI má kancelář v Praze 1, Haštalská 20, poštu je však lépe posílat na starou adresu Praha 1, Maislova 18, telefonní číslo 2316745.

V červnu t.r. bude ŽO v Praze otevírat nový Domov seniorů v ulici Milady Horákové 300/129, Praha 6. Služby, které bude domov poskytovat, navazují na činnost penzionu Charlese Jordana. Plán domova zahrnuje různé typy služeb, které jsou určeny pro židovské seniory z celé ČR. Dům bude mít tři části: denní centrum, byty pro chodící klienty a lůžkovou část. Do denního centra bude zajištěn dovoz i odvoz v případě potřeby, součástí centra bude košer jídelna s výběrem různých typů diet. V domově bude 6 jednolůžkových pokojů a 2

dvoulůžkové. Pokoje budou zařízené, koupelna a WC bude buď součástí pokoje, anebo společná pro dva. Pro pacienty v lůžkové části bude k dispozici zdravotní péče 24 hodin denně. V domě bude ordinace praktické lékařky (MUDr. Y. Kolanové). Obyvatelé domova budou hradit měsíčně cca 3 - 4 tisíce Kč. Máte-li dotazy, připomínky, nápady apod., kontaktujte sociální oddělení ŽO v Praze, Maislova 18, Praha 1, tel. č. 2310951.

Cítíte-li se sami tak dobře, že byste chtěli pomáhat druhým, a víte-li jak, ozvěte se sekretariátu TI.

Dobrovolníci ze sociálně zdravotní komise Vám přejí mnoho zdraví a spokojenosti.

Věra Baumová

Důležité datum v historii Terezína

Za zakládací listinu terezínského koncentračního tábora, ghetta, lze považovat záznam z porady, která se konala 10. října 1941 u Heydricha „o řešení židovských otázek“ v protektorátu. Sešel se tam jeho nejužší pražský štáb v čele s K. H. Frankem a přítomen byl i Adolf Eichmann. Terezínu bylo přisouzeno stát se „přechodným sběrným táborem“ pro protektorátní židy, kteří měli být odtud podle možností rychle evakuováni na východ. Toto bylo první posláni terezínského tábora, který však měl mít ještě jednu funkci: decimační. V záznamu je formulována jen tak mimochodem, pouze v závorce. Na místě, kde se píše o evakuaci židů z Terezína na východ, poznamenal protokol: „...*(příčemž židé budou už silně decimováni)*.“ Toto druhé posláni splnil Terezín dokonale. V ghettu zemřelo víc než 34 tisíc jeho vězňů. Lze si poměrně snadno vypočítat, kolik železničních vagonů se ušetřilo „decimací“ takového velkého počtu židů, aniž by bylo třeba dopravit je k plynovým komorám.

Terezín však měl i třetí posláni - stát se „ghettem pro staré“, místem doživotního pobytu pro německé a rakouské židy, starší 65 let anebo i jinak než pro své stáří „privilegované“. Deportace na východ vydávali organizátoři „konečného řešení“ za pouhé pracovní nasazení. Že odjížděly celé rodiny i s dětmi, byl prý humanitární akt. Rodiny se neměly rozdělovat. Deportace osob starších 65 let však bylo nemožné takto zdůvodnit. Proto se Terezín stal „starobním ghettem“ se svým alibistickým posláním.

Kdy se zrodila myšlenka tohoto klamného manévru?

Dlouho měli historikové k dispozici pouze protokol proslulé konference představitelů nejvyšších říšských úřadů ve Wannsee, na které 20. ledna 1942 Heydrich poprvé tuto budoucí úlohu Terezína v „konečném řešení“ vyložil a komentoval: „Tímto účelovým řešením naráz odpadnou četné intervence.“

Později po uveřejnění Goebbelsových deníků jsme mohli zjistit, že Terezínu byla jeho funkce ghetta pro staré německé a rakouské židy předurčena ještě dříve, než do Terezína 24. listopadu 1941 přijeli první vězňové tzv. komanda výstavby (Aufbaukommando). Goebbelsovův záznam z 18. listopadu referuje o jeho rozmluvě s Heydrichem, který ho informoval, že řada starých ži-

dů nemůže být odsunuta z říšského území na východ a že pro ně bude zřízeno židovské ghetto v jednom malém městě protektorátu.

V minulých dnech vyšla v Německu mimořádně důležitá pramenná publikace *Služební kalendář Heinricha Himmlera 1941/42 (Der Dienstkalender Heinrich Himmlers 1941/42)*. Osm německých historiků zpracovalo všechny dostupné prameny, zejména nové, v ruských archivech dříve nepřístupné dokumenty, které si Himmler a jeho pomocníci pořizovali, a sestavili přehled o tom, co Himmler ten který den dělal, s kým se sešel nebo s kým telefonoval, jaká byla témata těchto setkání a rozhovorů. Pokusili se - podle možnosti - z jiných dokumentů rekonstruovat pozadí každého rozhovoru, co předcházelo a co následovalo, jaké byly jeho důsledky.

O Terezínu je v knize o 789 stranách poměrně málo. Nejdůležitější je záznam o telefonickém rozhovoru, který Himmler vedl v neděli 1. listopadu 1941 s Heydrichem. Říšský vůdce SS Himmler si vlastnoručně zaznamenával témata svých telefonátů. U tohoto rozhovoru stojí: „Pobyt starých Židů nad 60 let.“ Editoři uvádějí, že tento záznam se vztahuje na směrnici, kterou 23. října Adolf Eichmann tlumočil svým podřízeným spolupracovníkům, že židé starší 60 let mají být vyňati z „evakuace“ na východ.

Jak zřejmo, manévr s terezínským starobním ghettem byl připravován ještě déle, než se předpokládalo. Byl reakcí na nepříznivý ohlas, který v některých kruzích německé společnosti vyvolaly deportace, zahájené v polovině října, když do transportů „k pracovnímu nasazení na Východě“ byli zařazeni staří a o Německo zasloužilí lidé. Za zaznamenání stojí, že při tříměsíční cestě ke konferenci ve Wannsee se věková hranice, opravňující k „privilegovanému“ pobytu v terezínském ghettu, posunula ze 60 let na 65. Ostatně pro 23 670 německých a rakouských židů se jejich „privilegium“ projevilo pouze tím, že do plynových komor nejeli přímo ze svého bydliště, ale že tam byli deportováni oklikou přes Terezín.

Miroslav Kárný

Terezín, holocaust, rasismus a antisemitismus. S těmito pojmy (i když v případě Terezína jde o město) se v poslední době dosti často setkáváme za nejrůznějších okolností. Někde došlo k bitce mezi skiny a Romy, jinde neznámí vandalové zničili náhrobky na židovském hřbitově, kritizuje se to, píše se o nutnosti vyrovnat se s mi-

Je nutné zdůraznit, že každý průzkum je nákladnou záležitostí. Proto je zapotřebí uvést, že celý projekt probíhal za významného finančního příspěví Spolkové republiky Německo.

Za zmínku ještě stojí, že respondenti z řad studentů a učňů pocházeli ze všech

Sociologický průzkum znalostí středoškoláků o Terezíně a holocaustu

nulostí. Pro starší generaci stojí v této souvislosti v popředí mnoho otázek, střední a mladá generace často tápe. Jak se staví mladí lidé k těmto problémům, které poznamenaly život milionů lidí? A není nebezpečí, že se tato velmi smutná kapitola lidstva bude opakovat?

Jistě takto uvažovali představitelé Institutu Tereziánské iniciativy, dosud žijících vězňů, kteří prožili větší či menší část II. světové války v terezínském ghettu nebo v terezínské Malé pevnosti. Tato úvaha je patrně vedla k zadání projektu, který měl na základě průzkumu zjistit znalosti středoškoláků o Terezíně a holocaustu.

Rozsah průzkumu

Provedení průzkumu a celé řešení projektu bylo zadáno řešitelskému týmu ANALÝZA - Institutu poradenství a sociální analýzy Praha - Olomouc. Po podrobné přípravě byl vlastní průzkum realizován v létě r. 1998 a zahrnul více než 900 středoškoláků ve vybraných typických třinácti okresech České republiky. Mezi respondenty byli zastoupeni studenti všech typů středních škol (tj. gymnázia, střední odborné školy, vyšší střední odborné školy, integrované střední školy a střední odborná učiliště).

Počty středoškoláků byly stanoveny podle podílu studentů (učňů) na jednotlivých typech středních škol.

Průzkum na vybraných školách proběhl za výrazného zájmu a převážně dobré spolupráce s vedením jednotlivých škol. Byly použity běžné sociologické metody (metoda terénního výzkumu, matematicko-statistická metoda, metoda logické analýzy). Ze sociologických technik byl použit řízený dotazník a práce s dokumenty. Vlastní průzkum přinesl více než 450 tisíc informací, které byly podrobeny analýzám.

vrstev naší společnosti. Jejich průměrný věk byl 17,3 let. Necelých 14% bylo z ryze dělnických rodin, asi čtvrtina ze zaměstnaneckých rodin, okolo 6% z podnikatelských rodin, 1% z rodin zemědělců a téměř polovina ze smíšených rodin, tj. z rodin, kde jeden z rodičů byl dělník a jiný měl jinou profesi. Zhruba 6% respondentů bylo z neúplných rodin. V souboru bylo asi 44% hochů a 56% dívek.

Vlastní projekt se orientoval na několik relativně samostatných okruhů problémů, které však na sebe logicky navazovaly. O některých z nich se chceme nyní zmínit.

Rozsah zájmu o události za II. světové války

Tyto události zajímají jen každého 5. až 6. respondenta. Asi třetina se o dění v II. světové válce zajímá jen občas, část z nich jen tehdy, když k tomu má určitý podnět (např. válečný film v televizi). Ovšem zhruba každý 3. respondent se o tyto události buď nezajímá, anebo zajímá pouze okrajově.

Oproti dívkám projevují vyšší zájem hochši. Větší míra nezájmu byla zjištěna mezi žáky integrovaných středních škol a středních odborných učilišť. Ukázalo se, že s přibývajícím věkem - i když jde pouze o rok či dva - nastává pokles i tak nízkého zájmu o tyto události.

Zájem o dění za II. světové války je tedy dosti diferencovaný, ale tuto diferenciaci vzhledem k její struktuře nelze považovat za pozitivní. Prokázal se však vcelku dosti významný vliv prostředí rodiny a domácnosti na utváření těchto názorů a postojů. Vcelku nejnižší zájem se projevil u respondentů z neúplných domácností, naopak nejvyšší u zaměstnaneckých typů domácností.

Rozsah znalostí o holocaustu a o Terezíně

Studenti i učni středních škol spojují pojem „holocaust“ neurčitě s nacistickým „řešením“ židovské otázky za II. světové války. Většinou však nedovedou blíže vysvětlit, o co šlo. Budili dojem, jakoby se s tímto pojmem jak ve škole, tak doma či na veřejnosti setkávali jen velmi zřídka.

Informace o dění v Terezíně za II. světové války jsou údajně na poměrně přijatelné výši. Dvě třetiny respondentů tvrdily, že považují své znalosti za dostačující, čtvrtina má údajně částečné znalosti a zbylá, podstatně nižší část respondentů přiznává deficit těchto znalostí a informací. Je ovšem zvláštní, že dění v Terezíně za II. světové války nespojovali respondenti s obsahem pojmu „holocaust“.

Údajný rozsah znalostí byl poněkud vyšší u hochů než u dívek. Výrazněji se to projevilo u studentů gymnázií. Vliv rodin a domácností byl v tomto směru poněkud méně výrazný. I tak však bylo více negativních odpovědí u respondentů z dělnických rodin a domácností. Se značnou mírou pravděpodobnosti lze vyvodit, že příčiny rozdílů mezi studenty a učni z různých typů domácností a rodin můžeme hledat v celkové kulturní úrovni těchto sociálních jednotek a do jisté míry i v časovém prostoru, ve kterém se rodiče věnují svým dětem. Zaměstnanecké domácnosti a rodiny jsou složeny z rodičů zpravidla s minimálně středoškolským, ale i vysokoškolským vzděláním. Toto vzdělání výrazně ovlivňuje rodinné klima, zejména z hlediska duševních vlastností a určitého zájmu o získání vědomostí. Rodič v neúplné domácnosti zpravidla nemá pro své dítě mnoho času. V dělnických domácnostech a rodinách naopak převládá klima, podporující především zručnost a dovednost a pouze tzv. praktické znalosti. Samozřejmě i ve všech těchto případech můžeme nalézt výjimky.

Se zřeteltem na zdroje informací o Terezíně lze rozdělit respondenty na tři skupiny:

První skupinu tvoří respondenti, jejichž zdroj informací je hlavně škola a televize. U dívek výrazněji převládá vliv vyučování ve škole, u hochů spíše převládá vliv televize.

Druhou skupinu tvoří respondenti, opírající se o informační zdroje v podobě časopisů, novin a vlivu rodičů a známých.

(Pokračování na str. 10)

(Pokračování ze str. 9)

Dívky v tomto případě více spoléhají na vliv domácího prostředí, hoši na časopisy a noviny.

Třetí skupinu tvoří respondenti se zdroji v podobě cestování, turistiky či poslechu rozhlasu. Ojedinele působí i jiné zdroje informací, jako je film, válečná literatura a válečné romány. Zajímavé je, že podíl vlivu rozhlasu je údajně poměrně nízký.

Zhruba polovina dotazovaných má jisté povědomí o existenci ghetta v Terezíně. Asi dvě pětiny respondentů o tom „něco slyšely“. O osudu vězňů v Malé pevnosti ví jen každý 7. respondent, asi třetina o tom „něco slyšela“, ale nedovede to blíže specifikovat. Zbylá část - nadpoloviční většina - o Malé pevnosti neví nic.

Vzhledem k tomu, že hlavním zdrojem informací je podle sdělení respondentů vyučování ve škole, je nutné mít výhrady jak ke kvalitě učebnic, tak k výuce části učitelů. Ti zřejmě přikládají této významné a bolestivé události malou váhu. Holocaust na našich školách zřejmě není brán a posuzován jako součást našich dějin.

Prokázalo se, že na mladé lidi působí významně návštěva Terezína. Ovšem rozsah těchto návštěv není úměrný významu města i Památníku a možnostem jednotlivých škol. Poznatky z návštěvy města uvádí jen každý 8. středoškolák a poznatky z návštěvy města a Památníku jen asi pětina středoškoláků. Výchovný proces škol - ale i domácností a rodin - není zřejmě v tomto směru dostatečně uspokojivý.

Sama návštěva Terezína i Malé pevnosti měla na ty středoškoláky, kteří tam byli, významný vliv. Byly to pocity, vzbuzující strach, hrůzu a stres, emotivně podbarvené pocity (lítost, soucit apod.) a pocity vedoucí k zamyšlení a úvahám. To prokázala mimo jiné i řada poznámek a názorů, které jsme k této otázce dostali od respondentů.

Názory na rasismus

Prokázalo se, že rasismus, jeho obsah, existence a působení, je jednou z idejí, která středoškolskou mládež zajímá. Nutí ji k přemýšlení a umožňuje jí vytvořit si svůj vlastní názor, který - žel - bývá jen dílem správný.

Část šetřené mládeže jde ve svém myšlení do hloubky a při hledání kořenů rasismu

mu odhaluje jeho nesmyslnost. Část mládeže ztotožňuje rasismus s nacionalismem. Ovšem ve značné míře - v současnosti až na nepatrné výjimky - je rasismus hodnocen a posuzován na základě postoje části veřejnosti k romskému etniku.

Pojem „rasismus“ dovedla víceméně přesně vyjádřit třípětinová většina dotazovaných. S rasismem přišly údajně asi tři čtvrtiny respondentů vícekrát do kontaktu a mají v tomto směru své osobní zkušenosti. Někdy pozitivní, jindy negativní roli hrají novinové články a zprávy s rasistickou tematikou. Zhruba třetina dotazovaných tyto články vyhledává a čte. Polovina dotazovaných je čte pouze někdy.

Nepochybně rasisticky orientované hnutí skinheads nemá u středoškoláků příliš výraznou podporu. Sympatie projevuje asi pětina dotazovaných, nadpoloviční většina toto hnutí odmítá. Zbytek zastává indiferentní stanovisko. Trvalé či dočasné sympatie projevují spíše hoši než dívky.

Necelých 5% dotazovaných souhlasí s prosazováním rasismu. Záporné hledisko projevily dvě třetiny až čtyři pětiny dotazovaných a zbylá část je názorově nevyhraněná.

Vyložené rasistické postoje, plné ztotožnění se s rasismem, není u středoškoláků příliš intenzivní. Avšak s ideami rasismu se částečně ztotožňuje zhruba třetina dotazovaných a to vcelku rovnoměrně ze všech typů škol. Zbylé dvě třetiny zastávají protirasistické postoje.

O antisemitismu

Mladý člověk se setkává s tzv. židovskou problematikou spíše zprostředkovaně, a to cestou zpráv, novinových článků apod. Jen část má možnost přímého kontaktu. Údajně třetina dotazovaných, komunikovala s občany židovského původu, ostatní neví, zda ti, s nimiž se setkali, byli či nebyli občany židovského původu.

Obecně panuje stanovisko, že občané židovského původu se odlišují od ostatních. Z našich respondentů se k tomu nevyjádřily asi tři desetiny. Zbylá část až na nepatrné výjimky odlišnosti nevidí nebo spíše zdůrazňuje odlišnosti v podobě kultury, tradic, náboženství, vyšší inteligence, obtížné historie apod. Vesměs jde o případné pozitivní odlišnosti, jen nepatrná část vidí tyto odlišnosti v negativním pohledu. S projevy antisemitismu se údajně setkal každý

5. až 6. respondent. Zpravidla šlo o projevy v podobě novinových či televizních zpráv, které tyto projevy kritizovaly. Respondenti se tak dělí na tři skupiny:

První skupinu tvoří již zmíněná zhruba pětina respondentů, která se již s projevy antisemitismu setkala. Hoši jsou v tomto směru více orientováni než dívky, vyšší zájem je u studentů gymnázií a středních odborných škol.

Druhou skupinu tvoří asi tři čtvrtiny dotazovaných, kteří údajně nepřišli s antisemitismem do kontaktu. Je možné, že rovněž sledují různé zprávy a novinové články, avšak nepovažují je za kontakt s antisemitismem, nýbrž pouze za informaci o určité události.

Třetí skupina - tj. zhruba 5% - se o tyto problémy vůbec nezajímá.

S nadávkami a výhradami proti občanům židovského původu se setkal každý 5. respondent, a to u svých rodičů. Je však zajímavé, že se to nepovažuje za antisemitismus. Avšak při posuzování stupně sounáležitosti s rasismem je zřejmý dosti výrazný vliv některých antisemitských postojů rodičů na názory mladých lidí. I když řada respondentů s výpady svých rodičů vůči občanům židovského původu nesouhlasí, je přesto tento vliv prokazatelný. Na rozsah pocitu příslušnosti, resp. sounáležitosti s rasismem, má prokazatelně mimo jiné vliv i jednání a vyjadřování se rodičů k židovské části naší i světové společnosti. Ti respondenti, kteří se pokládají za rasisty, s výpady a výroky rodičů spíše souhlasí.

Na druhé straně je ovšem významné poznání, že určité antisemitské zaměření v podobě ústního vyjádření a výpadů existuje zhruba ve 20% domácností a rodin středoškoláků. Je to negativní poznatek, i když byl získán nepřímým způsobem.

Vlastní výhrady vůči občanům židovského původu má jen velmi malý podíl respondentů. Výhrady se týkají zejména politiky státu Izrael vůči Arabům, náboženských motivů (již ošřepaný názor o tom, že Židé ukřižovali Ježíše Krista, že popírají jeho existenci jako Mesiáše), vykořisťování apod.

V tomto případě lze shrnout, že pokud existují mezi středoškoláky některé rasistické tendence a sympatie s rasismem, až na výjimky nejde o výrazně antisemitské nálady. Povážlivé je však zjištění, že určitá část středoškoláků se setkává s antise-

mitskými výpady rodičů, i když pouze verbálním projevem. Neodpustíme si v tomto směru citovat část názorů respondentky č. 187, která mimo jiné uvádí: „... dnes nadávají lidé na Romy, zítra budou nadávat na židy ...“.

Průzkum se zabýval ještě řadou problémů. Z prostorových důvodů se o nich v tomto článku nezmiňujeme.

Součástí závěrečné zprávy bylo zpracování souboru sociotechnických doporučení. Ta zdůrazňují a zdůvodňují nutnost zvýšené aktivity v osvětové a výchovné činnosti, nutnost úpravy učebnic dějepisu, požadavek na kvalitnější přípravu učitelů, potřebu věnovat větší pozornost smutnému období holocaustu v našich dějinách, zlepšení práce s filmem, zkvalitnění zpravodajství a zahrnují řadu dalších podnětů.

Ve finální studii je dále podchycena řada verbálních vyjádření respondentů k jednotlivým problémům. Umožňuje to lépe porozumět názorům a postojům středoškolské mládeže.

Ferdinand Koudelka

Celou studii doc. PhDr. Ferdinanda Koudelky, CSc., pod názvem „Sociologický průzkum znalostí středoškoláků o Terezíně a holocaustu“, vydal jako knižní publikaci Institut Terezínské iniciativy v nakladatelství Sefer, v Praze v roce 1998.

Zájemci o publikaci se mohou obrátit na adresu Institutu Terezínské iniciativy, Dlouhá 37, 110 00 Praha 1.

NEZAPOMÍNÁME

K likvidaci terezínského zářijového transportu

Před 55 lety, v noci z 8. na 9. březen 1944, zavraždili němečtí nacisté za jedinou noc 3792 mužů, žen a dětí v plynových komorách v Birkenau, celý terezínský zářijový transport, v němž bylo na 5000 Židů. Dnes nás žije pět, možná šest.

My, co jsme do dneška přežili, se s našimi životními druhy každoročně scházíme, abychom si v nejužším kruhu připomněli, co se tehdy stalo, vzpomněli na ty, kteří tehdy zahynuli, i na ty, kteří tu noc přežili, protože byli lékaři, sestry, dvojčata či nemocní na revíru. Setkali jsme se i letos v sobotu 6. března.

O den později se pražští židé sešli v obnovené Pinkasově synagoze. Zaplnili ji do posledního místa, mnozí stáli. Shromáždění zahájil vrchní zemský a pražský rabín Karol Sidon, který pohovořil o této události jako o největší hromadné vraždě vykonané nacisty. Slovo jsem pak obdržel já jako jeden z těch, kteří do Birkenau přišli zářijovým transportem. Vylíčil jsem konkrétní události likvidace našeho transportu, které začaly tím, že jsme psali anti-datované korespondenční lístky, v nichž jsme sdělovali, že odjíždíme do pracovního tábora Heydebreck bei Neu Berun a že se nám daří dobře. Hovořil jsem o tom, jak náš transport převedli esesáci do karanténního tábora, kde jsme probdělili jednu noc, i o tom, jak si 8. března pro nás přišel *raportführer* Buntrock zvaný Buldog a odvedl nás zpátky do rodinného tábora na *Krankenrevier*. Když jsme se ráno probudili, byl sousední tábor prázdný. Co se stalo, to jsme se dozvěděli až mnohem později. Zmínil jsem se také o osvětimské přísaze, kterou jsme nedokázali naplnit, neboť ti, jimž jsme přísahali, tedy sovětské vojáci, byli už tehdy v podobné situaci jako my, vždyť v Sovětském svazu už před válkou existovaly fašistické poměry.

V pondělí 8. března jsme se sešli k uctění památky zářijového transportu ještě jednou. Tentokrát v sále Židovského muzea. V první části večera jsme vyslechli recitačně-hudební pásmo nazvané „K čemu je slunce, když není den“, které sestavili a předvedli pražští umělci Taňa Fischerová a Daniel Dobiáš z básní a písní, jež napsali děvčata a chlapci v koncentračních táborech, zejména v terezínském ghettu. Na pamětníky působil program velmi emotivně. Se stejným zájmem pak vyslechli přednášku Lucie Ondřichové, studentky z Fakulty žurnalistiky Univerzity Karlovy, o Fredym Hirschovi, německém občanu židovského původu, který před nacismem uprchl do Prahy, kde rozvíjel činnost mezi židovskými dětmi, zejména na Hagiboru. Také v Terezíně se věnoval dětem a mládeži a měl nemalou zásluhu na vzniku a práci dětských domovů. V rodinném táboře v Osvětimi-Birkenau jeho zásluhou vznikl dětský blok atd. Paní Ondřichová vyvolala svou přednáškou nesmírný zájem přítomných a velkou diskusi. To je ovšem už záležitostí jiného tématu.

Jiří Steiner

Pražská konference

Ve dnech 2. - 5. září letošního roku se v Praze uskuteční 12. konference - Světo-

vé setkání židovských dětí přeživších holocaust. Konat se bude pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla. Účastníky setkání budou ti, kteří v dětském věku přežili dětské transporty, ghetta, koncentrační tábory, ukryvání, emigraci. Dalšími účastníky budou jejich děti, příslušníci druhé generace. Poprvé se konference bude konat v zemi střední a východní Evropy.

Příprav se ujala skupina lidí z *Hidden Child Praha*. Jejich cílem je vytvořit pro účastníky co nejlepší prostředí a co nejlepší hlavní i doprovodný program, a to nejen pro domácí, ale i pro hosty ze zahraničí, z nichž někteří navštíví po mnoha letech své rodiště. Mnozí si prodlouží pobyt i na dobu Vysokých svátků, následujících týden po konferenci. Mohou je trávit v krásném prostředí pražských starobylých synagog a dalších významných židovských památek.

Samotný program konference obsahuje přednášky, semináře a workshopy. Závěrečný den konference je věnován návštěvě Terezína, kde bude 5. září tryzna *Kever avot*. V rámci setkání bude příležitost zúčastnit se i prezentace výtvarných a literárních děl a shlédnout několik krátkých filmů. Na závěr každého dne připravují organizátoři společenské večery. Budou příležitostí k bližšímu poznávání a obnovení starých přátelství či navázání nových. Připravujeme společný šabat s účastí na bohoslužbě v Jeruzalémské synagoze a šabatovou večeří.

Po čtyřiceti letech izolace se mohou v Praze setkat židovské děti z celého světa, které přežily holocaust.

Jana Dráská

Šest skoků do budoucna

Bývalý terezínský a osvětimský vězeň, povoláním divadelní režisér, Jan Fischer dostal v bouřlivých dnech listopadu 1989 od svého synovce otázku: „Strejdo, kolikátý převrat v tvém životě tohle je?“ Spočítal si to a odpověděl, že šestý: „Počítej se mnou. Tak 1938 Mnichov, pak 1939 německá okupace. Po ní 1945, osvobození. Potom přišel Vítězný únor 1948, po něm prohraný srpen 1968, no a teď máme 1989 a to je číslo 6. Řekl bych, že na jeden život to stačí.“

Tak končí útlá knížka Jana Fischera, nazvaná Šest skoků do budoucna, jedna z nejupřímnějších knížek, jakou kdy kdo z bývalých terezínských vězňů napsal o sobě a tím i o době předterezínské, terezínské a poterezínské. Stojí za přečtení.

Miroslav Kárný

Ze shromáždění SOPV

Ve čtvrtek 15. dubna se jako každoročně setkali političtí vězni z doby nacismu.

Hlavní projev pronesl předseda ČSBS dr. Jakub Čermín.

Zdůraznil, že v uplynulém roce se podařilo vyřešit mnohé problémy, že na základě smlouvy mezi SRN a ČR vznikl Fond budoucnosti, který začal vyplácet politickým vězňům finanční částky podle délky věznění. Připomněl rovněž skutečnost, že se scházíme vždy v dubnu na paměť Buchenwaldské výzvy. Požádal všechny členy SOPV, aby i přes své stáří zůstávali i nadále aktivní a činorodí.

Pozdravné projevy přednesli také zástupci generálního štábu české armády a Ministerstva zahraničních věcí. Dr. Dagmar Burešová, předsedkyně české části správní rady Fondu budoucnosti, věnovala své vystoupení především jednání se švýcarskými zástupci a problémům odškodnění za otrockou práci v nacistickém Německu. V bohaté diskusi se hovořilo o humanitární pomoci, o mezinárodních otázkách i vnitrosvazových záležitostech.

(jer)

Setkání seniorů 6. robotného praporu

Dne 19. dubna se ke svému 3. celostátnímu setkání v Praze shromáždili seniori 6. robotného praporu Tisova slovenského státu, žijící v České republice. Nejmladšímu z nich je letos 78 let. Před pěti lety jich žilo 56, dnes už pouze 22.

„6. prapor“ měl s vojenstvím málo společného. V roce 1941 byli na Slovensku židovští chlapi ročníků 1918-1921 zavřeni do několika izolovaných táborů nejtěžších nucených prací (kamenolomy, odvodňování bažin apod.) s přísnou rasovou perzekucí pod ozbrojeným dozorem. Po zahájení deportací do plynových komor byly tábory „6. praporu“ předány ministerstvu vnitra a jeho židovští příslušníci odvezeni do koncentračních táborů v Seredi, Novákách a Vyhni, část byla odtud odvezena do Osvětimi, většímu počtu se podařilo uprchnout, ukryt se v horách a poté zapojit do Slovenského národního povstání.

Setkání, které se vyznačovalo živou diskusí, se zúčastnila delegace slovenského Výboru 6. praporu, která mj. informovala o stavu jednání s Claims Conference

o uznání nároku příslušníků 6. praporu na odškodnění za utrpené příkoří v době holocaustu.

Na závěr schválili účastníci rezoluci, ve které vyzývají všechny orgány a organizace Federace židovských obcí v České republice k ještě aktivnější podpoře při prosazování toho, aby 6. robotný prapor z doby Tisova státu byl uznán tím, čím od počátku byl, táborem nucených prací a rasové perzekuce.

L. P.

SMUTNÉ ZPRÁVY

6. března zemřela Eva Kučerová. Byla už delší dobu vážně nemocná a v posledních měsících už se nemohla podílet na práci v předsednictvu Terezínské iniciativy, kde po mnoho roků působila. Její absence nám jen potvrdila, že svými znalostmi i postoji patřila k nejužitečnějším členům předsednictva i užšího vedení TI. Její přístup ke všem problémům byl vždycky absolutně věcný a odborně spolehlivý, nikdy neskončil jen vyslovením stanoviska, vždy byl doprovázen tolik potřebnou prací, bez níž se sebelepší názor rozplyne. Nevyhýbala se jiným názorům, přijala nebo alespoň přijala k úvaze každý jiný návrh či námět. Svá stanoviska dovedla nejen přesně formulovat, ale i trpělivě a statečně prosazovat.

Eva byla velkorysý člověk, ke všemu přistupovala s nadhledem, netrápila sebe ani okolí zbytečnými malichernostmi. O tom svědčí i její chování v době nemoci. Kdokoli s ní v té době mluvil, většinou už jen telefonicky, aby ji nevystavoval nebezpečí možné nákazy, ví, že Eva nikdy nezačala mluvit o sobě, o svých bolestech, jimž byla bezpochyby vystavena, tím méně o svých náladách, starostech a obavách. Jasným hlasem zodpovídala všechny otázky, které jsme s ní konzultovali, vždycky to byl věcný rozhovor o nejrůznějších tématech. Teprve na přímý dotaz objektivně popsal svůj stav a výsledky léčby.

Byla z rodu vzácných, svými znalostmi, pracovitostí i osobními vlastnostmi byla přínosem pro každé společenství i pro každého, kdo ji znal a přátelil se s ní. Bude chybět ve své rodině, ale i nám všem, kdo jsme s ní byli ve spojení. Zemřela při plné duševní síle a rovnováze, při jasném rozumu jako moudrá, laskavá a ještě i krásná žena. Právě takovou ji máme v mysli.

Anna Lorencová

✧ ✧ ✧

Ve čtvrtek 6. května jsme se rozloučili s paní RUTY BLAŽKOVOU, rozenou Brösslerovou, bývalou členkou předsednictva a revizní komise Terezínské iniciativy.

Hanuš Schimmerling zemřel

(Pokračování ze str. 1)

Nepatřil k pasivním obětem. Patřil k předním organizátorům terezínského odboje. Už tehdy se vyznačoval tím, jakým byl ve svém celém životě: zásadovostí spojenou s tolerancí, která pomáhala stmělovat lidi různého přesvědčení, schopností nežít jen ke dni, ale přemýšlet o blízkých i dalekých perspektivách.

Po válce dostudoval, pracoval jako agronom, musel čelit v padesátých letech obvyklým vykonstruovaným obviněním, později mohl nastoupit dráhu vědeckého pracovníka. Patřil k průkopníkům české zemědělské sociologie, dosáhl vědeckých hodností, stal se docentem, ale po "Pražském jaru", přišel čas absurdní nenormální normalizace, která krutě omezila možnosti jeho vědecké práce a znemožnila mu i činnost pedagogickou. Až v roce 1990 mohl začít skutečně přednášet na Vysoké zemědělské škole v Praze svůj obor.

Na památné první schůzi bývalých vězňů Terezína v únoru 1990 byl zvolen předsedou Terezínské iniciativy a byl jím pak volen každoročně znovu, dokud to jeho zdravotní stav dovoloval. Byl skromný, nezištný, ve své moudrosti tolerantní, důstojný předsesta, věrný idejím, z nichž se Terezínská iniciativa zrodila. Jeho činnost přesáhla daleko rámec Terezínské iniciativy a získala mu úctu a autoritu v širokém okruhu židovské komunity, české i německé mládeže, česko-německých i židovsko-křesťanských aktivistů a organizací i mezi pedagogickými pracovníky.

Loučíme se s Hanušem Schimmerlingem se smutkem v srdci i v pevné víře, že poselství jeho života a díla nezemře s ním.

Osobní vzpomínkou se pak s Hanušem Schimmerlingem rozloučil Erich Rohan.

Došlo poštou

„...děkuji za zaslání časopisu, který je velmi dobře dělaný. Snažím se psát česky, ale pomalu mi již scházejí slova a znalost gramatiky, protože mám málo možností mluvit a častěji myslím ve španělštině nebo v angličtině.

Často myslím na to, že naše vzpomínky budou brzy historií a že by stránky časopisu měly být věnovány článkům o lidech, kteří prošli Terezínem a kteří potom ve světě něco dokázali. I přesto, že začínali po 9. květnu 1945 od nuly.

Domnívám se, že by se bývalí ‚terezínští‘ mohli spojit a ještě spolu něco dokázat. A když ne přímí účastníci, tak určitě ‚druhá a třetí generace‘. I tímto způsobem lze podnítit zájem našich dětí a vnuků.

O naší tragédii se toho napsalo už hodně a říkat si o tom pořád dokola nám nepomůže nahradit ztrátu našich rodin. Jsem přesvědčen o tom, že by bylo dobře psát o tom, že ti, co přežili Terezín, se většinou v životě uplatnili a ocitli se na předních místech v lidské společnosti.

Koncentrák byla pro nás, kteří jsme to přežili, velmi ostrá a nebezpečná škola života...“

**Pedro Seidemann,
Caracas, Venezuela**

(Terezínská iniciativa děkuje za pěkný dopis a za finanční příspěvek.)

☆ ☆ ☆

Dopis paní Hany Witzové-Eisenbergové, který se týkal smrti jejího bratra Otty a jeho kamaráda July Kohna, jsme předali autorovi vzpomínkové knížky POSLOVÉ OBĚTÍ Pavlu Stránskému. Ten se s autorkou dopisu telefonicky domluvil a jejímu přání vyhověl a smrt obou mladých lidí je v knížce zaznamenána.

☆ ☆ ☆

Od zástupkyně ředitelky Klvaňova gymnázia v Kyjově, paní Libuše Urubkové, došel na naši adresu dopis, z něhož vyjímáme:

„Děkujeme paní Věře Weberové z Kyjova, člence Terezínské iniciativy, která ve spolupráci s profesory Klvaňova gymnázia v Kyjově připravila dvoudenní návštěvu Terezína.

Čtyřicet studentů procházelo Terezínem ve dnech 10. a 11. října minulého roku. Paní Weberová, která žila v Terezíně v letech 1943 - 1945, prostými slovy studentům přiblížovala tehdejší události. Prošla znovu pěšky se studenty trasu z Bohušovic do Terezína. Doplnovala výkladem jednotlivé

exponáty v Muzeích ghetta. Tato návštěva výrazným způsobem přispěla k formování názorů studentů.

My, učitelé Klvaňova gymnázia, vítáme práci členů Terezínské iniciativy, která dává možnost dnešním studentům si utvářet pravdivý obraz tehdejšího i dnešního světa.“

Co se vědělo

Četla jsem výzvu, že hledáte osoby, které měly už v Terezíně zprávy o tom, co se vlastně v Osvětimi děje.

Abych začala od začátku: Můj manžel a já jsme byli jako zaměstnanci Židovské náboženské obce, on jako lékař, já jako sestra, v Praze až do března 1943. Moji rodiče a má jediná sestra však odjeli do Terezína už v prosinci 1942 a v lednu 1943 dál „na východ“.

Když jsem pak v březnu 1943 vystoupila v Bohušovicích z vlaku, přišel ke mně můj bratranec, předal mi proužek papíru - asi dva centimetry široký a deset centimetrů dlouhý. Bylo na něm napsáno písmem mého otce: Aussig, Dresden, pak dvě tři stanice, které si už nepamatuji, pak Myslowitz, Auschwitz. A malý kříž naznačil konec zprávy jako u telegramu.

Lidé v Terezíně, kteří pracovali v Bohušovicích na nádraží, věděli, že se vždy vrací tatáž souprava vagonů (podle čísel vagonů). Můj bratranec se proto domluvil s mým otcem, že proužek papíru se záznamy, kudy a kam transport jede, strčí do lampy u vchodu do vagonu. Věděla jsem tedy od začátku, kde se moje rodina nachází.

Koncem srpna 1943 jsem onemocněla infekční žloutenkou a ležela v infekční nemocnici L 317, kde byl šéflékař dr. Salus. Na pokoji nás bylo pět. Mezi nimi nová pacientka, která přijela dva dny předtím jako „Sondertransport“ z Berlína. Ukřívala se tam na různých místech a měla spojení s některými politickými skupinami. Nakonec ji gestapo vypátralo, byla dlouho a brutálně vyslýchána, pak ji odvezli do Terezína. V nemocnici nám vypravovala, že v Osvětimi usmrcují plynem, starší lidi a děti berou ihned z vlaku na smrt. Vypravovala sice další podrobnosti, ale já byla v tak hrozném stavu, že jsem jen plakala a nechtěla nic slyšet. Plakala jsem a dostala vysokou horečku do odpolední lékařské vizity, při které byl dr. Salus a můj manžel, jeho asistent. Trvali na tom, že mne ihned přeloží do jiného pokoje.

Nevím, jak se ta žena jmenovala, hledala jsem ji pak v nemocnici, ale byla už odtud propuštěna.

Ani já, ani můj manžel jsme po dobu našeho pobytu v Terezíně o příhodě nemluvíli. Oba jsme věděli, že je to pro mne nesnesitelná myšlenka, které jsem kromě toho nevěřila.

Až ve vlaku na cestě do Osvětimi v říjnu 1944 připomněl mi můj manžel onu příhodu a dodal, že ona žena mluvila pravdu. Na moji otázku, odkud to ví, odpověděl, že dr. Salus se mu před několika dny svěřil, že dostal tuto informaci od *judenältestra* dr. Eppsteina.

Alžběta Lauferová, Haifa

AKTIV PAMĚTNÍKŮ

Staňte se jeho členy

Tehdy, před více než 55 lety, jsme si slibovali, že ten, kdo přežije ony hrůzy, bude navždy svědčit. Že bude hovořit o všem, co zažil - za sebe i za všechny, kteří již hovořit nemohou.

Dlouhá léta jsme mlčeli. Byla doba, kdy nás nechťeli nechat mluvit, kdy jsme ani nevěděli, kdo by nám naslouchal. Dnes můžeme hovořit a máme i posluchače. Chceme mluvit s mládeží, chceme mluvit s jejich učiteli ve školách nebo při návštěvě v Terezíně. Nalézáme kontakty v České republice i v Německu, a tak máme příležitost předat své poselství. Tak, jak jsme si kdysi navzájem slibovali. Je to i náš příspěvek k boji proti antisemitismu.

Několik z nás už pár let svá poselství předáváme. Je nás však málo a naše činnost není koordinovaná. Proto chce výchovná komise Terezínské iniciativy založit *Aktiv pamětníků*.

Přihlašte se všichni, kdo jste ochotni a schopni se této práci alespoň občas účastnit. Jde především o návštěvy škol (gymnázia, příp. 8. a 9. třídy). Přihlašte se, kdo můžete komunikovat v němčině ve školách a na seminářích v Německu. Půjde o činnost dobrovolnou, tedy nevýdělečnou, i když jsou samozřejmě veškeré náklady hrazeny a zejména v zahraničí je o lektory velmi dobře postaráno.

Výchovná komise TI

Kontakt:

sekretariát TI: 02/231 67 45

Michaela Vidláková: 02/20 61 05 44

Míchal Frankl: 02/43 93 90

Milí čtenáři,

od tohoto čísla rozšiřujeme náš časopis o pravidelnou rubriku, která bude připomínat naše prožité válečné osudy. Budeme přitom vycházet z psaných vzpomínek, vašich osobních výpovědí, případně z dalších zdrojů, a s radostí uvítáme i váš příspěvek.

Rubriku zahajujeme ojedinelým dopisem, motákem z Rigy, který poslala paní Marta Richterová své příbuzné Hedvice Stuchlíkové. Žila ve smíšeném manželství, které ji chránilo před transporty.

Marta Richterová se narodila 26. listopadu 1909 a byla rovněž provdána za arijece. Když se s ní manžel rozvedl, aby

si zachoval zaměstnání, byla vzápětí zařazena do brněnského transportu G. Do Terezína přijela 2. prosince 1941 a už po měsíci, 9. ledna 1942, byla deportována do Rigy.

Zprávu a prosbu o zaslání potřebných věcí poslala po českém muži nasazeném na práci, s nímž se seznámila v továrně na opravu železničních vagonů. Dopis byl napsán na tenoučkém papíře, byl na několikrát složený, aby se vešel do podpatku, v němž byl převezen. Některá místa, zejména z první stránky, se nepodařilo přečíst a jsou vyznačena tečkami (...). Uveřejněné úryvky necháváme v původním znění, případně jen s minimální úpravou, která umožňuje pochopení smyslu. (Za upozornění na dopis a jeho zapůjčení děkujeme panu MUDr. Ponížilovi.)

Milá Hedo, Staňo a Rudičku,

...chci Vám stručně napsat, jak to zde vypadá. Je to jen desetina, podrobně to nemůžu popsat. Vlak s transportama zastavuje na předměstí 8 km od Rigy. Vystupujeme z vlaku a SS s revolverama v ruce řadí. Všechna zavazadla odložit, papíry odevzdat, i na mne přišla řada. ...Nesla jsem jen tašku s jídlem. V ghettu nás přivítala žid. policie s holema. Po (...) dnech byl apel pro muže na práci 10 km od ghetta. Muži do 55 let ...a hlavně z našeho transportu. Po 6 měsících se vrátili v hrozném stavu. ...Z Prahy 430 odešlo a vrátilo se přesně polovic. ...První týdný nebyl žádný přiděl jídla, jen kousek chleba, asi 2 krajíčky chleba. Gh. je velké, dříve zde bydleli ti nejchudší. Je ohraničené ostnatým drátem, zvenku hlídáné lotyš. policií. Od 4.000 lot. židů nás dělí drát a můžou k nám na povolení. ...Žilo zde celkem 94.000 lidí, ženy a děti odstřelili v gh. jak měli vždy večer apel, 2x po sobě. Sami je pak museli pochovat. ...Po 3 dnech jsme zařazeni na práci v krytech pro (...) pod dohledem. ...Ve 1/4 7 ráno se nastoupilo a v 9 hod. se přišlo domů, s jedním

krajícem suchého chleba při 35° zimy, hlad byl hrozný. Po 2 měs. jsem byla zařazena na házení sněhu. ...Většina prodávala hodinky, prsteny za hrozně málo. ...Za tauš byl trest smrti. Každý den byl někdo za taušování zastřelen nebo oběšený. Často nás po práci vodili k šibenici se dívat, za trest. ...Ze zavazadel jsme nic nedostali. Jen někteří baťoh. Sama jsem dostala jen betrolu. Je zde Kleiderkammer, ale těžko se něco dostane, a když, tak jen rozbité věci, dobré výhradně policie. Druhý transport z Terezína přišel - 65 mužů šlo do Salaspilsu, ženy a ostatní do lesa na onen svět. ...První akce zde byla 2 měs. po našem příjezdu. 1.500 starých odvezli do lesa na onen svět. Druhá loni na Pesach, třetí se týkala lotyš. židů. ...V Salaspilsu většina zemřela hladem nebo kulkou. ...Před rokem jsem byla zařazena do továrny, kde se opravují vagonny. ...Ráno nastoupíme ve 3/4 7 hod. a přijdeme domů v 7 h. ... Cesta trvá 3 h. do a z gh. dohromady. ...Domluví se už velmi dobře rusky. S arij. mluvím jen rusky. ...Můj známý zde také pracuje. Je to velmi slušný člověk, starší. Donesl mě poslední pozdrav od Hedy a Jendy. Tu radost si vů-

bec nedovedete představit. ...Taušuji pro cizí a třetinu z toho si nechávám, z toho žiju, jen z přidělu se žít nedá. Dostáváme asi 10 dkg cukru na 14 dní, chleba mně místo na 3 dny stačí na 1 1/2, kávu, vločky, čer. mouku, sůl, gryce, smradlavé ryby, hlavy a zel. listy. Kopřivy trháme na špenát, je výborný. Žijem 4 osoby v pokoji ...ale žádný kolektiv. Máme toho už dost a také jsem už dost riskovala. Prodávám za děnky textilie a produkty si obstarávám o něco levněji. Říkají, že jsem tychtig. Tak se klepu. ...Je zde v lesích mnoho partyzánů a parašutistů. Těžko navázat spojení, máme už zde přátele, v případě, že se něco stane. Nevím, jestli se však odtud dostaneme, po akci ve Varšavě a v Kovně začínáme o tom pochybovat. Tak milá Hedo, Staňo a Rudičku, děkuji Vám předem mnohokrát za Vaši ochotu a oběti...

Zdraví Vás Vaše Marta

(Dopis obsahuje vyjmenování věcí, které pisatelka potřebuje a prosí o jejich zaslání.) Paní Richterová se navrátila.

Anna Lorencová

FREDY HIRSCH

8. března jsme si připomněli 55. výročí první hromadné likvidace vězňů tzv. rodinného tábora Terezín v Osvětimi - Birkenau. Při této příležitosti se konal i vzpomínkový večer v Kulturně vzdělávacím centru Židovského muzea. V jeho první části zaznělo pásmo z poezie terezínských dětí, druhá část pak byla věnována osobě Fredyho Hirsche. Byla jsem moc ráda, že jsem zde mohla vystoupit a seznámit zasvěcené publikum se svou bakalářskou prací, ve které jsem se snažila co nejvěrněji popsat osud této zajímavé osobnosti. Nevím jak pro ostatní, ale pro mne bylo toto setkání velmi podnětné a potvrdilo mi, že čas strávený s Fredym nebyl čas ztracený. Bylo mi ale jasné, že mnohé archivní dokumenty u nás máme jen ve zprostředkované nebo neúplné verzi. I mnozí lidé, kteří Fredyho dobře znali, dnes žijí daleko odsud. S vděčností jsem proto přijala nabídku od Institutu Terezínské iniciativy, který mi poskytl prostředky na zajištění mé studijní cesty do Izraele.

Na letiště Ben Gurion u Tel Avivu jsem přiletěla v pátek večer, tedy na začátku šabat. Ani natěšený cestovatel se neubrání pocitu ztracenosti, když na okraji nepřehledného velkoměsta náhle přestane fungovat téměř vše, včetně veřejné dopravy. Má opuštěnost

trvala jen do okamžiku, než jsem zavolala na první z řady telefonních čísel. Jméno Fredyho Hirsche fungovalo jako nějaké tajné heslo. Po jeho vyslovení mne každý hned pozval k sobě domů, nechal mne přespát a hned sháněl všechny své známé, kteří by mi snad mohli pomoci. Když jsem se s někým rozloučila, ještě dále můj pohyb alespoň telefonicky sledoval a většinou, než jsem dorazila na další adresu, již jsem tam měla několik vzkazů. Mluvila jsem s řadou lidí, a každý mi přispěl tu menším, tu větším kamínkem do mozaiky Fredyho života. O jeho mládí a rodině jsem se nejvíce dozvěděla od jeho neteře, která žije v Tel Avivu a velmi se o svého strýce zajímá, byť jej nikdy osobně nepoznala. V Izraeli žije i Fredyho bratranec Arie Eytan

a v Ber Shevě se mi podařilo nalézt paní, která žila v Cáchách hned vedle rodiny Hirschových. Někteří znali Fredyho z Brna. Nové pro mne bylo, že Fredy vedl v Praze skupinu Makkabi Hacair, která se jmenovala Havlaga. Celá tato skupina odešla v roce 1939 na hachšarů do Dánska a odtud přes Švédsko do Izraele. Mluvila jsem s panem Avi Langerem - Ilanem, který alijá této skupiny vedl. Další si na Fredyho vzpomínají z Terezína. Dodnes se počítají mezi „holky z L 410“ či mezi „kluky z L 417“. Mnohé zajímavé mi řekl i pan Petr Erben, který v Terezíně vedl pracovní úřad mladistvých. Byla jsem moc ráda, že jsem se mohla setkat i s Willy Groagem. Nohy mu už moc neslouží, a tak jezdí po kibucu Maanit na elektrické tříkolce. Je vidět, že je v místních poměrech populární osobností. Každý mu zamává, když se rychlostí až 13 km/h řítí do společné jídelny. Svá výtvarná díla, většinou s terezínskými motivy, vystavuje ve zdejší galerii. Zastihla jsem i ty, kteří s Fredym byli na sklonku jeho života. Například pan Yehuda Bacon si vzpomněl, jak mu jeden vězeň ze sonderkomanda říkal, že Fredyho tělo šlo do pece až jako poslední a úplně zvlášť, protože se ho ještě pokoušeli oživit.

Navštívila jsem i archiv v Yad Vashem

Willy Groag v kibucu Maanit

a archiv Bejt Terezin v Givat - Chaim Ichud. Kopírovala jsem i z materiálů Hebrew Univerzity v Jeruzalémě, kde mají výpovědi mnoha lidí, kteří se v Terezíně a později i v Birkenau věnovali mládeži. Fredy Hirsch je tam zmiňován mnohokrát.

Byla bych moc ráda, kdyby na konci tohoto mého úsilí byla možná ne tlustá, ale

snad poctivě napsaná knížka, která by byla věnována nejen Fredymu Hirschovi, ale i všem ostatním, kteří se snažili židovským dětem pomoci. Proto prosím ty, kteří mi mohou poskytnout ještě nějakou, byť drobnou, informaci o Fredym, aby mi zavolali na pražské telefonní číslo 22 25 27 28.

Lucie Ondřichová

Průvodce po nacistických koncentračních táborech

Po 54 letech od osvobození vychází útlá knížka obsahující přehled a stručnou charakteristiku některých koncentračních táborů a věznic. Je určena především mladým lidem, kteří si ve své většině nedovedou představit, co tyto pojmy znamenají, ale i mnozí starší tu najdou cenné informace.

Ve sdružení bývalých politických vězňů z doby nacismu a pozůstalých se stále výrazněji projevuje potřeba takovou knížku vydat. Vznikl nápad, aby o každém táboře napsali sami funkcionáři táborové skupiny. Chvilí trvalo, než se texty sešly, bylo třeba je upravit a doplnit o některé obecné údaje. Bylo také třeba získat finanční prostředky.

Letos v dubnu útlá knížka vyšla. Měla by se dostat především do středních škol, měla by být přeložena do němčiny a angličtiny a snad by měla v blízké budoucnosti vyjít ve větším nákladu.

V úvodní kapitole najdou čtenáři základní a všeobecné informace o nacistických lágrech, například že první koncentrák vznikl už v roce 1933 v Dachau, že postupně vznikaly další a další. V publikaci je jich uvedeno 22, z toho ale například Birkenau jako součást Osvětimi. Mnohé z nich byly tzv. *Vernichtungslager*, tedy vyhlazovací tábory. Patřily k nim zejména Birkenau a Majdanek s pověstnými plynovými komorami, ale také Treblinka, kde šly celé transporty rovnou na smrt. Obdobně tomu bylo v Chelmnu, Belžci a Sobiboru.

Významné místo je věnováno terezínskému ghettu. Nejen pro jeho *zvláštní život*, ale i jako místu, odkud šli židovští občané na východ, zejména do Birkenau, kde převážná většina z nich našla smrt.

V publikaci jsou také uvedeny informace o věznicích gestapa v Čechách a na Moravě - o Pankráci, Malé pevnosti Terezín a Kounicových kolejích v Brně. Knižka je

doplněna zajímavými přehledy a plánky hlavních táborů.

Je třeba ocenit záslužnou práci všech, kteří se na vytvoření této významné publikace podíleli. **Průvodce po nacistických koncentračních táborech** vydal Český svaz bojovníků za svobodu, Sdružení politických vězňů a pozůstalých a Terezínská iniciativa.

Jiří Steiner

POSLOVÉ OBĚTI

Vzpomínková knížka Pavla Stránského *Poslové obětí* (viz časopis Terezínská iniciativa č. 14, str. 7) vyšla. Jde o první titul řady vzpomínkových knih, které připravuje k vydání ediční rada TI.

Čtenáři si ji mohou zakoupit nebo objednat v kanceláři Terezínské iniciativy.

Literární tvorba v terezínském ghettu

K výstavám hudby a výtvarných prací v někdejších Magdeburských kasárnách v Terezíně přibyla ještě třetí stálá expozice tvůrčích snah z ghetta, tentokrát literárních. Muzeum ghetta tak postupně vytváří dosud nejširší přehled terezínské vězeňské kultury, který kdy u nás byl zveřejněn. Bude ještě doplněn již připravovanou expozicí divadelní. Otiskujeme projev, který na vernisáži literární přehlídky 12. dubna 1999 pronesl její spoluautor a zástupce Terezínské iniciativy Jiří Kotouč.

Magdeburské expozice tvůrčích snah z ghetta jsou i pro nás, kdo jsme tam byli vězněni, skutečným objevem. Protože žádný z nás nemohl z toho jedinečného jevu, jímž byla terezínská vězeňská kultura, poznat víc než jeho zlomek.

Mnoho vězňů přece procházelo Terezínem jenom jako přízračná štafeta a bylo velmi brzy deportováno dále do vyhlazovacích táborů. Ale ani ti, kdo byli v ghettu ponecháni déle, neměli k tvůrčím pracím spolupovězňů, ať amatérským nebo více profesionálním, snadný přístup. Živořilo tam někdy až padesát tisíc lidí a jen málo bylo těch, kteří mohli vyslechnout kulturní pořady, zvláště ty intimnější, literární, jako byly třeba úvahy a epigramy Josefa Tausiga, přednášky Karla Poláčka, Nory Frieda, či Máchův Máj v přednesu Vlasty Schönové. A většinu tvůrčích pokusů znali jen sami jejich autoři se svými nejbližšími přáteli. Je to příznačné zejména pro výtvarné práce, o nichž jsme až do jejich souborného zveřejnění zde v magdeburských prostorách opravdu netušili, že mohou ve svém souhrnu poskytnout tak celistvé a výstižné svědectví o terezínském ghettu ve všech jeho proměnlivých podobách. Platí to však také o tvorbě literární, na níž mají tak výrazný podíl básně, deníkové a jiné osobní záznamy, tedy důvěrnější vyznání a myšlenky, pronášené nahlas jen výjimečně. Literatura v ghettu proto nemohla být co do společenské sdělnosti obdobou hudebních či divadelních událostí, jimiž byly dnes už proslulé inscenace Smetanovy Prodané nevěsty, Verdiho Requiem, Krásovy dětské opery nebo kabarety Karla Švenka. Zato však vytvořila rozlehlou polyfonii samostatných niterných hlasů, mezi nimiž i ty neumělé jsou jímavé a pravdivé.

Citlivý návštěvník magdeburských výstav rozpozná ve všech tvůrčích snahách, i tam, kde vzájemná komunikace autorů

mohla být jen náhodná, tedy právě také v pracích slovesných, jiskru shodných, ale osobitě vyslovených postojů a pocitů. Taková jiskra mohla být zažehnuta jen ve společenství s hlubokou kulturní tradicí. Fascinuje mne vzpomínka na duchovní rezistenci lidí navenek zlomených a tolik protikladných všem čítankovým, kaširovaným modelům hrdinů. Když nastupovali transport do Terezína a přemítali, zda mají do povoleného padesátikilogramového zavazadla dát raději ještě jedny boty nebo svetr, našli nakonec ještě místo pro knihu či notový part. Mezi základními životními potřebami vlekli sebou literaturu, z níž mohly být v Terezíně improvizovány knihovny a nastudovány koncerty.

Z jinak spíše osamocených literárních snah se podivuhodně vymyká širším okruhem svého působení ilegální chlapecký časopis Vedem. Nemám teď na mysli jen jeho rozsah a literární hodnotu. Více chci připomenout, že Vedem publicisticky živě zachytil mnohé stěžejní události z historie ghetta, jejichž přesné obrysy by jinak dnes už zastíral čas, a že na svých stránkách zachoval bližší podobu či dokonce dílo některých osobností, například teprve čtrnáctiletého, ale už vyhraněného básníka Hanuše Hachenburga. Chci také vyzvednout krásnou zprostředkovatelskou úlohu tohoto časopisu. Díky pravidelnému pátečnímu předčítání Vedem vzniklo na „jedničce“ v budově bývalé terezínské školy nevyhlášené středisko, kde se při přátelských návštěvách často setkali publicisté, divadelníci, hudebníci a spisovatelé.

Rád bych na závěr vzpomenu na jedno takové setkání, na večer s Karlem Poláčkem. Podle dohody měl nám vyprávět o literárním realismu. Sedl jsem si ke spisovateli co nejbližší. Jednapadesátiletý Poláček mi připadal - asi také z pozice mých 15 let - velice starý a unavený. Mluvil pomalu

a u zamýšleného předmětu své úvahy zůstat nedokázal. Přeskakoval z realismu třeba na Karla Čapka, Masaryka, záhadnost ruské duše, ale také na psy a jiné náměty, celé jeho vyprávění bylo jakýmsi nepřetržitým sledem asociací. Tenkrát jsme se sice o realismu nedozvěděli celkem nic, ale nikdo to nepostrádal. Dnes bych řekl, že Poláček potřeboval hlavně být slyšen, a my jsme se zase, možná jen nevědomky, ale upřímně a bezvýhradně těšili z toho, že stojíme za řeč vynikajícímu spisovateli. Byl to oboustranný, jeho i náš zápas za obnovení lidské identity a důstojnosti. Myslím, že v duchu takového zápasu vznikaly v Terezíně všechny slovesné práce, které představuje tato expozice.

kjk

☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Čeští židé v Lodži

Před třemi lety přišla skupina bývalých vězňů lodžského ghetta s iniciativou, aby byla napsána a vydána kniha, která by vydala svědectví o osudu pěti tisíc židů, kteří byli na podzim 1941 deportováni z Prahy do Lodže (tehdy ovšem přejmenované na Litzmannstadt). Po delší době našli vhodného autora, zkušeného publicistu a rozhlasového redaktora, Rudolfa Seemanna. Nadace Terezínská iniciativa mu umožnila studium v lodžských archivech, kde získal mnoho dosud neznámých dokumentů. Autor mnohostranně využil svědectví bývalých vězňů, ať už přímými rozhovory s nimi nebo vzpomínkami zaznamenanými v pražském Židovském muzeu. První výsledky výzkumu zveřejnil ve studii publikované v Terezínských studiích a dokumentech 1998, kde byla současně uveřejněna studie Jaroslavy Milotové, zabývající se vlastní přípravou a vypravením lodžských transportů. Nyní Rudolf Seemann předal poslední verzi svého rukopisu s bohatou dokumentační a fotografickou přílohou nakladatelství Sefer. Na přání autora napsal Miroslav Kárný ke knize úvod, který zasazuje lodžské transporty do širšího rámce nacistického „konečného řešení židovské otázky“.

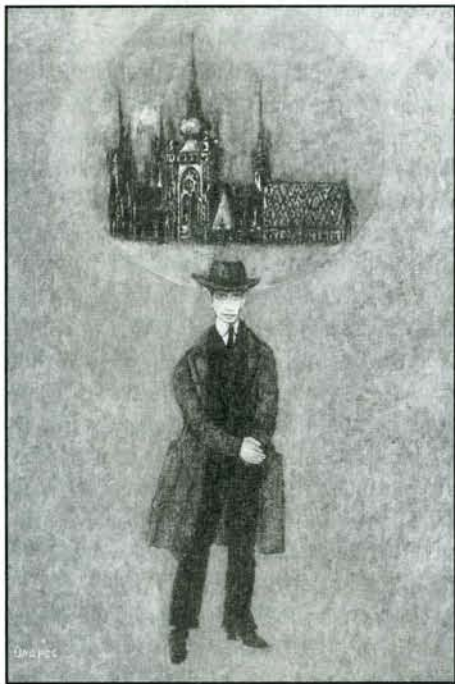
Miroslav Kárný

☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆ ☆

Výstava obrazů Vavro Oravce

byla otevřena v Galerii Franze Kafky na Staroměstském náměstí v Praze od 2. dubna až do 9. května t.r. Autodidakt Vavro Oravec se narodil v roce 1915 ve slovenském Tvrdošíně. Za války se nejprve skrýval na Slovensku, v roce 1944 byl deportován do Osvětimi a Gross Rosenu. Povoláním byl zubní lékař, který svá studia dokončil po válce na Karlově univerzitě v Praze. V Praze také do roku 1968 žil a vykonával lékařskou praxi. Současně však celý svůj poválečný život věnoval malování a soukromému studiu tohoto oboru. O úrovni jeho výtvarných prací svědčí skutečnost, že právě proběhlá pražská výstava je už jeho pětadvacátou. Oravcovy obrazy viděli lidé v mnoha zemích Evropy, nejvíce ovšem ve Švýcarsku, kde autor od roku 1968 žije. Všechny jeho obrazy jsou určitým způsobem svázané se židovstvím, největšímu a trvalému zájmu autora se těší osobnost Franze Kafky.

la

Tváře a postavy

V nově otevřené expozici Židovského muzea v Praze, umístěné ve Španělské synagoze, byla 24. března letošního roku vernisáž obrazů a kreseb Viktora Munka (1928-1997) „Tváře a postavy“. Záslouhou Židovského muzea a především kurátora výstavy dr. Arno Paříka je zde shromážděno dílo jednoho z představitelů židovské

Foto: J. Kovanic

generace, kterou zastihla druhá světová válka v chlapeckém věku.

Většina mladých lidí se po návratu z koncentračních táborů obtížně vyrovnávala s otřesnými válečnými zážitky, se ztrátou rodiny i sociálního zázemí. V neposlední řadě i s okolním světem, který chtěl zapomenout.

Viktor Munk, rodák z Brandýsa nad Labem, prošel Terezínem, následoval Osvětim a Kaufering. Po návratu byl na pokraji smrti.

Celý život se Viktor Munk vyrovnával s touto skutečností, s nedobrovolným přerušáním všech kořenů. Vyrovnával se soustředěn na svoji tvorbu. I když motiv války a holocaustu se přímo objevuje pouze v několika dílech, v ostatních jsou válečné zážitky přítomny skrytě - ve výrazech anonymních tváří, v motivech základních životních situací.

Vnitřní svobodu, která je základní podmínkou každé skutečné tvorby, si Viktor Munk zachoval díky rezignaci na jakýkoli vnější úspěch a životní kariéru.

Přerušil studia na grafické škole, vyučil se litografem a celý život pracoval jako dělník. Vzdálil se z kulturního centra. Může ho proto zařadit mezi takzvané nedělní malíře.

Maloval ve volných chvílích. Odmítal vnější prezentaci svého díla, byl znám pouze několika přátelům. Své obrázky rozdával, prodávat je odmítal. Jeho finanční možnosti mu dovolovaly používat pouze levné materiály a malé rozměry obrázků.

Častá symetrie zdánlivě jednoduché kompozice a opakující se motivy většiny děl - lidských tváří a postav - vypovídají o úporné snaze překonat chaos a nalézt a zachovat si životní rovnováhu.

Ve výstižném úvodním projevu kurátora výstavy dr. Arno Paříka zazněla i tato slova: „Člověk byl hlavním předmětem Munkova zájmu a téměř jediným motivem jeho obrazů... Nejpočetnější je cyklus hlav a tváří, zejména dívčích a ženských podobizen. Jejich tváře se zdají téměř bez výrazu, široce otevřené oči jsou naplněny údivem, jako by nemohly pochopit svět, na který se dívají...“

Výstava trvala do 23. května 1999 a poté byla přenesena do Památníku v Terezíně - na Malou pevnost, kde bude expozice instalována po dobu letních měsíců letošního roku.

V Praze vzbudila výstava V. Munka živý zájem a ohlas veřejnosti. Patří mezi neokázalé svědectví nedávné minulosti a odkrývá možnost ji pochopit.

-mu-

Kniha o Vedem na Novém Zélandě

Název Terezín (nebo Theresienstadt) není na Novém Zélandě neznámý. Mnozí Novozélandané to město navštívili při svém pobytu v České republice. A několik těch, kdo přežili holocaust a emigrovali na Nový Zéland, napomohlo seznámit tamní veřejnost s tragickou historií tohoto koncentračního tábora. Již třetí rok probíhá na Novém Zélandě expozice kreseb terezínských dětí - je to nejdelší putovní výstava v dějinách země. Byla představena v hlavních muzeích Severního a Jižního ostrova. Je provázána výchovným programem, který zhlédly již tisíce žáků středních škol.

Dosud tam však nikdo neznal knihu o terezínském ilegálním časopise Vedem, které Rada pro knihu se židovskou tematikou v New Yorku udělila prestižní Národní cenu za nejlepší publikaci o holocaustu v roce 1995 (M. R. Křížková, K. J. Kotouč, Z. Ornest: Je mojí vlastní hradba ghet?, anglickou verzi vydalo Aventinum v r. 1995 pod názvem We Are Children Just the Same). Teprve počátkem letošního roku přivezla do země několik výtisků Věra Egermayerová, honorární konzulka Nového Zélandu v České republice. Sama jako dítě Terezín přežila a je členkou Terezínské iniciativy. Knihu věnovala významným institucím jako Národnímu muzeu Nového Zélandu (Te Papa), Památníku války v Aucklandu (nedávno uspořádal úspěšnou

(Pokračování na str. 18)

(Pokračování ze str. 17)

výstavu artefaktů ze Židovského muzea v Praze), ale též některým středním školám a jiným ústavům. Dala rovněž podnět k článkům o Vedem, jež vyšly v New Zealand Jewish Chronicle a v New Zealand Listener.

Seznamování Novozélandčanů s Vedem pokládá Věra Egermayerová za svůj přínos k uchování památky na Terezín a holocaust. Většina lidí, kteří ji znali, když na Novém Zélandě dospívala, netušila nic o tom, co její rodina prožila za války v Evropě. Věra Egermayerová dnes však cítí, že by se o tuto svou zkušenost měla se svými spoluobčany podělit.

VE

Vybrali jsme pro vás z BULLETINU BEJT TEREZÍN

Dvakrát ročně nám posílají naši terezínští přátelé z Bejt Terezín svůj bulletin a my z něho vybíráme zajímavé zprávy:

☆ ☆ ☆

Společenství Bejt Terezín se stalo součástí střešové organizace holocaustu, která vznikla v roce 1989, aby zabezpečovala cíle, práva a zájmy všech, kteří prošli nacistickým utrpením a přežili je. A to nejen v Izraeli, ale také v Německu a v jiných státech.

☆ ☆ ☆

Švédové a holocaust: Ve Švédsku vzniklo informační centrum. Svou činnost zahájilo v loňském roce 27. ledna slavnostním shromážděním ve výroční den osvobození koncentračního tábora Osvětim. Poskytlo finanční prostředky na zavedení výpočetní techniky pro Osvětim, vydalo knížku „Vyprávěj svým dětem“ určenou rodičům pro vyprávění o holocaustu. Nákladem 820 tisíc kusů vydalo pojednání o terezínském ghettu pro zahraniční pracovníky v angličtině, švédštině, v turečtině a v arabštině.

☆ ☆ ☆

„**Ať žije život**“, tak nazvala Kobi Luria, která napsala texty, kabaretní představení, jež vychází z terezínských kabaretů pro ghetto tak charakteristických. Významné místo v představení, které uvedli v loňském roce v Akku, patřilo písním a scénám Karla Švenka, jehož odkaz žije dodnes i u nás.

☆ ☆ ☆

„**Žij blaze, motýle**“ je představení švýcarské režisérky Dominiky Cailatové o životě mládeže v terezínském ghettu, které

inscenovala v Německu, v Terezíně a v Praze. V říjnu 1998 přijeli do Izraele a hráli v Tel Avivu, Jeruzalémě a v kibucu Hazorea.

☆ ☆ ☆

Nežidovské děti a mládež, které přijely do Toronta, se seznámily s dětskou operou a jejím prostřednictvím s rasismem a antisemitismem. Brundibára hrají v Torontu ve školách nepřetržitě od roku 1996.

☆ ☆ ☆

Z transportu smrti, který tvořilo asi 1000 žen, vězenkyň koncentračního tábora Gross-Rosen, ježž přežilo jen velmi málo účastnic, uprchla čtrnáctiletá Eva Loe-

widt (dnes Erben). Dívku přijala rodina Jahnových v Postřekově v Českém lese, poskytla jí azyl a až do osvobození se o ni starala. Český režisér Pavel Štingl připravuje nyní dokumentární film o Evě, jehož část se natáčela také v Postřekově. Natáčení se zúčastnily jak Eva, tak i paní Jahnová.

☆ ☆ ☆

Historik Prof. Dov Kulka, syn Ericha Kulky, obdržel cenu Jakova Buchmana za první díl studie o německém židovstvu v nacionálním socialismu. Kulka byl za války vězněn v Birkenau.

(jer)

O LITERÁRNÍ VĚDĚ A KARLU STRASSOVI nebo také: Má to vůbec smysl?

Literární vědci jsou dvojího druhu, jedni, ti úspěšnější, si hledají svá témata sami, někteří z nich dokonce právě ta, „která se nosí“. Druzí dělají to, k čemu je osud, redakce, ohled na kamaráda, někdy jen náhoda přístrčí. Jsou jaksi neohrabaní. Tím už je řečeno, že si nevybírají témata vděčná (a lukrativní), někdy jde o témata napínávací, přímo detektivní, jsou pracná a výsledek může být nulový, jindy je výsledek jen pár slov: Autor, jak se ukázalo, zemřel až v roce 1945.

Už je zcela jasné, že patřím k té druhé sortě a že si hodlám postěžovat na svůj osud. Je tomu opravdu tak, navíc je třeba říci, že jsem hlavním oborem rusista. A v Rusku mají jednu takovou svatou krávu, je to epická báseň, která se jmenuje Slovo o pluku Igorově. Můj kolega mě vlastně svou smrtí zavázal pokračovat v jeho práci a zabývat se prý nejslavnější staroruskou básní. Jenže stále víc docházím k přesvědčení, že jde o podvod století, vlastně o podvod za chvíli čtyř století. Slovo vzniklo ve století 18. a úředně je prohlašováno za pravé ve století 19., 20., a brzo i 21. Rozkázal tak car, platilo to za Kerenského republiky, platilo to za Stalina, přísahal na to Brežněv, nakonec i Gorbačov to ztvrdil: „Je to pravé, je to z 12. století, a kdo smýšlí jinak, je nepřitelem cara, (popř. socialismu) a Ruska.“ Nic nevádí, že značná část světa to nepřijímá, v Rusku platí, co je nařízeno. Snad jsem přinesl něco málo k důkazům o nepravosti Slova, ale má to vůbec smysl? Není to no-

šení dříví do lesa? A když se prokáže, že je to falzifikát, jaký to přinese prospěch?

☆ ☆ ☆

A pak člověk vlastně jen docela náhodou narazí na věc docela pikantní. Pan Medvěděv napsal velice ostrou polemiku s literárněvědným směrem zvaným formalismus. Polemika je velice učená, inteligentní, nakonec marxisticky obrněná. Když jsme s přítelem začali překládat, přišla stručná zpráva z Moskvy: polemiku nenapsal žádný Medvěděv, ale světem uznávaný teoretik Bachtin. Má to však jeden malér, Bachtin nebyl ani zdaleka marxista. Současně vypukla mezinárodní diskuse, možná hádka: jedni, Medvěděv to prostě ukradl, bolševici pronásledovali Bachtina vždy druzí, proč by to nemohl napsat Medvěděv? Vždyť je to marxistické a Bachtin prostě marxista nebyl. Nic mezi tím.

Když jsem Medvěděva překládal, nedovedl jsem přejít kolem. A napsal jsem, co jsem zjistil a co jsem pochopil, neboť jsem tehdy žil v Československu. Medvěděv to prostě napsat nemohl, na to je příliš primitivní, ale Bachtin takto také ne. Medvěděv byl Bachtinův žák a ctil jej, jako člověk své generace stal se dosti divokým bolševikem, ale na svého učitele přesto nezapomněl. Když dostal Bachtinovu knihu, chtěl ji rozhodně uveřejnit, už proto, že v kritice formalismu se marxisté s Bachtinem shodovali, a také kvůli svému učiteli. Tedy studii buď předělal hned, nebo na příkaz redakce či jiného dozorčího orgánu. Bachtin předělavku

nepřijal. Nakonec mávl rukou a řekl Medvědu: Tak si to podepište sám. I stalo se. Vysvětlení nedokazatelné, ale kdysi tak časté, tak odpovídající zkušenostem! Má však tu vadu, že není ani zásadně protimarkxistické, ani zásadně marxistické, neuspokojuje bachtinovce, neuspokojuje medvěděvovce. I nevezme se na vědomí. Má to vůbec smysl hledat pravdu a skutečné možnosti?

☆ ☆ ☆

Vždy jsem obdivoval Šolochova, dostalo se mi několikrát nectného ocenění, tancuje podle úřední pišfalky, co je to literatura neví, je to suchar. Čas trhnul oponou a vypráví se: Rusky píšící kozák Krjukov zahynul při útěku s bílými, pod hlavou měl kufr s rukopisy, kozáci dodali zachráněný román jinému kozáckému spisovateli, Serafimovičovi, byl sice bolševik, ale víc kozák. Nalezl začínajícího spisovatele, navíc straníka - Šolochova, a román spatřil světlo světa.

A odborná bitva je opět tady, dokazuje se, i matematicky, že to přec jen napsal Šolochov, druží - „ale vždyť je to dobrý, ba výborný román, co napsal ten bělogvardějec!“ - dokazují, že Tichý Don Šolochov ani fyzicky napsat nemohl, a tak je prý sprostý zloděj. To se ozývá nejčastěji v Americe. Rusové si dodnes brání Šolochova.

Hlavu do hrsti, zahloubání do románu a všech okolností: Šolochov Tichý Don nenapsal a napsat nemohl, ale Šolochov nikomu nic neukradl, my s tím máme zkušenosti, říká se tomu „pokryvač“, pokryl svým jménem práci, kterou zahodit by bylo zločinem. Proč se Šolochov nikdy nepřiznal? Měl to snad učinit při přebírání Nobelovy ceny? A kdo opravdu ví, že se nepřiznal? Nikdo nebyl tak sřezen, jak každé jeho písmeno, tak před návštěvníky, jako Šolochov, což jsem poznal na vlastní kůži. Přiznal-li se Šolochov, KGB to stačilo včas zničit. A jedni i druhí trvají na svém: napsal to Šolochov, ukradl to Šolochov. O ten výraz jde, o to (ne)chápání tehdejší skutečnosti.

Má vůbec cenu se mezi ně mísit? Je naděje, že někdo uvěří pravdě za zkušenosti velmi názorné?

☆ ☆ ☆

Zabýval jsem se českými překlady Gorkého. A ejhle, první překladatel kdysi tak opěvované Matky - neznám. Pustil jsem se do práce vskutku detektivní a padesát let po vydání prvního překladu Matky jsem zjistil, že překladatel byl František Václav Krejčí, jméno nikoliv nedůležité. Zajímavé, rodina (syn) to věděla bezpečně, a žili ještě jiní pamětníci, jenom netušili, že to není obecně známo.

Uplynulo mnoho vody a čtu cosi pohrd-

livého o Gorkém, ještě pohrdlivějšího o Matce s konstatováním, že první překladatel do češtiny je neznám. Má pak cenu, má smysl podnikat detektivní práci, jejíž výsledek je jediná řádka: přeložil František Václav Krejčí, když ani tu řádku nevezmou další generace na vědomí?

☆ ☆ ☆

K otázce, kdy zemřel Karel Poláček, jsem byl vlastně dostrkán. Ale vylučil jsem ji, s pravděpodobností blízkou jistotě. Poláček zemřel v Gleiwitz-Hlivice při evakuaci Osvětimi, respektive celého toho obrovského osvětímského komplexu. Tedy v lednu 1945, nejspíš 21.

Otázkou se však zabývám nadále. Přihlásila se spisovatelka, ne zrovna nevýznamná ve svém oboru. Byla profesorkou na Jazykové škole: žačka jí vyprávěla, že Karel Poláček zemřel v její náručí. Jakkoliv ji vyprávění zaujalo, nebylo proč dělat dokumentaci. (Pro Krejčího rodinu byl překladatel Matky obecně znám.) Ani paní profesorka nemohla tušit, že slyší vyprávění jedinečné. Souhlasil-li toto svědectví, zemřel Poláček o den, možná o dva dříve.

Jenže kdo byla ta dívka, která svou vzpomínku sdělila své učitelce? Vyprávěla svůj příběh, nebo příběh možná své matky? Profesorka si nevzpomíná na jméno, záznamy Jazykové školy jsou víc než děravé.

Jakkoliv je i tak toto svědectví nesmírně významné (potvrzuje, že Poláček nezemřel hned při selekci na rampě v Osvětimi), definitivní tečku opět nepřináší.

A tu se ozývá, ne z jedné strany, což má smysl takhle se hrabat v jednom osudu? Kolik židů zemřelo a nikdo neví kdy přesně a kde?

Jsem ovšem opačného názoru, i u Poláčka má smysl znát jeho poslední dny (kdy se choval zřejmě statečněji než dříve), ale v posledních dnech se mi dostalo potvrzení o účelu těchto hledání zcela konkrétně.

☆ ☆ ☆

Když jsem narazil na jméno Karla Strasse, mého vedoucího v pracovním táboře Bílek u Chotěboře, napsal jsem o něm do Terezínské iniciativy. Dostal jsem čtyři odpovědi, děkuji za ně i tímto způsobem, ač jsem poděkoval i osobně. Bohužel jsem se nedověděl nic o jeho osudu v Osvětimi. Má představa, že tam vyprávěl ze své knihy na dětském bloku, je tak málo potvrzená, že může být opravdu jen fantazií, repektive kontaminací zážitků z Bílku a Osvětimi. S Fredy Hirschem se setkat musel, neporozuměli si? Byla jiná příčina, proč se neocitl mezi „betreuary“? Možná, že se ještě někdo ozve. Zatím je o Karlu Strassovi nejlépe informován p. Bohumil Černý, který o něm již psal. Slíbil napsat znovu, odbor-

ně do České literatury a lidský portrét do Terezínské iniciativy.

Já se chci zastavit jen u literárněvědného faktu, který toto mé minipatrání upřesnilo. Karel Strass napsal jedinou knihu, Pohádky z celé Afriky, vydal ji pod pseudonymem Jan Alexander v Družstevní práci 1941. Ale tehdy už pro žida Strasse nestačil jen pseudonym, ale potřeboval i svého „pokryvače“. Našel jej v kolegovi JUDr. Josefu Verichovi, který jej před nakladatelstvím do důsledků kryl. Vše zařídil, vyjednal, provedl. A tak, když bibliografové hledali, kdo se skrývá za jménem Jan Alexander, našli docela logicky Josefa Vericha. U nás se jistě nenajde nikdo, kdo by tvrdil: Verich ukradl Strassovi jeho knihu, naopak, bude připomenut mezi statečnými a spravedlivými. Já však, poučen zkušeností s Gorkého Matkou, jsem své zjištění hned oznámil Ústavu pro českou literaturu a Národní knihovně. Ústav už příslušné korektury - řekli mi - provedl, knihovna, doufám, je provedla také.

Naučení je docela krátké, Karel Strass byl vyrván zapomnění, alespoň v bibliografiích bude nadále figurovat jeho jméno. Takže i to hamižení v prachu knih, archivů a vzpomínek přinese někdy konkrétní plody.

Jiří Franěk

Památník Terezín

prosí členy Terezínské iniciativy o pomoc při vytváření nové expozice Památníku Terezín poskytnutím jakéhokoli obrazového, textového či trojrozměrného materiálu zejména z níže uvedených, případně i jiných táborů:

Blechhammer	Kurzbach
Birnbäumel	Kudowa-Sakisch
Bismarckhütte	Lenzing
Czechowice	Monowice
Friedland	Meuselwitz
Fürstengrube	Merzdorf
Gleiwitz	Ohrdruf
Goeszow	Riga
Hamburg	Swientochlowice
Christianstadt	Schlesiersee
Izbica	Stutthof

Ohrožený druh

(Dosti zbytečná úvaha)

K pandě velké, sibiřskému tygroví, všem čeledím orlů a k dalším ohroženým živočišným druhům přibyl další: **homo holocaustus**, specifická odrůda druhu **homo sapiens**.

Donedávna málokomu došlo, že je tento lidský druh vážně ohrožen brzkým totálním vymřením a že půjde o zánik svým způsobem jedinečné skupiny lidí.

Zatímco lze různé živočišné druhy chovat v zoologických zahradách a tak je zachránit před vyhynutím a umožnit jedincům příslušného druhu, aby si zachovali charakteristické vlastnosti tohoto druhu - vyjma návyků ze života ve volné přírodě - u druhu **homo holocaustus** to nejde.

Po vymření této odrůdy **homo sapiens**

už nebude nikoho, kdo by měl vlastnosti zmizelého druhu. (Naštěstí. S výjimkou lidí, vystavovaných, naneštěstí, i v přítomnosti, genocidě v různých částech světa.)

V poslední době, chtělo by se téměř říct, „se roztrhl pytel“ s humanitární pomocí různého druhu, ale takové tvrzení by bylo přehnané. Je to jistě významné přispění k usnadnění posledních let života ohroženého druhu a je nejen škoda, nýbrž tragédie, že se toho tolik jeho příslušníků nedožilo. Že to prostě přišlo tak nehorázně pozdě.

Zároveň se vyskytla i řada lidí, kteří zavětřili, že se dá na vymírajícím druhu vydělat a pustili se do různých „zvěčňovačích“, zejména fotografických akcí, dokud

je ještě co či koho. Spustili, stručně řečeno, *šoa-business*. Bylo by jistě zajímavé, byt neproveditelné, zjistit, nakolik je i v oněch humanitárních či vinou podložených gestech upřímné vůle, vyjádření pokání nebo jen kalkulu, že to stejně nebude nadlouho. A přitom stále ještě existují v Německu obrovské koncerny s ročními čistými zisky v desítkách miliard marek, které „nemají na platy za otrockou práci za války“.

Aby nebyla tato úvaha veskrze zbytečná a měla přece jen určitý smysl, dovoluji si apelovat na ty z nás, kteří v sobě nalezneme odvahu a chuť, abychom po sobě zanechali svým dětem a vnoučatům, ale nejen jim, alespoň zprávu o tom, čím prošel **homo holocaustus**. Zprávu v jakékoli formě, určenou i veřejnosti či pouze rodině. Aby smrt těch, kteří se stali obětmi šoa, nebyla tak strašně krutá, zbytečná a nesmyslná.

Pavel Stránský

Terezínské studie a dokumenty 1999

Do nakladatelství Academia odevzdali editoři Miroslav Kárný a Eva Lorencová letošní svazek Terezínských studií a dokumentů s tímto obsahem:

Miroslav Kárný: Otázky nad 8. březnem 1944

Jindřich Flusser: Poohlédnutí

Ruth Bondyová: Zázrak s chlebem

John Freund: „Birkenau Boys“

Anna Hyndráková, Anna Lorencová: Česká společnost a židé podle vzpomínek pamětníků

Anna Tučková: Byla jsem míšenec I. stupně

Volker Zimmermann: Pachatelé a přihlízející. Pronásledování židů v Sudetské župě 1938-1945

Jan Osers: Útěk ze Zamošče

Max Sever: Technická zařízení Terezína

Gila Fatranová: Franz Kahn

Eva Kolářová: H. G. Adler a jeho Terezín

Lubomír Peduzzi: Z terezínského hudebního života

Franz Markus Schneider: Terezínský smích

Josef Taussig: Rozhlasová reportáž z Terezína

Marek Poloncarz: Evakuační transporty do Terezína

Vilém Süßland: Svědectví o smrti mého bratra

Hans Brenner: Ženy v pobočných táborech Flossenbürgu a Gross-Rosenu na českém a moravském území

Šárka Nepalová: Židovská menšina v Čechách a na Moravě 1945-1948

Michal Frankl: „Konečné řešení židovské otázky“ v současných učebnicích dějepisu

Terezínské studie a dokumenty 1999 přijdou na knižní trh v průběhu října.

**Terezínská
iniciativa**

Vydává Terezínská iniciativa, Haštalská 20, Praha 1.

Redakční rada: Miroslav Kárný, Jiří Kotouč, Jaroslav Kraus, Anna Lorencová, Jiří Steiner, Michal Stránský (předseda).

Číslo 15 vyšlo v květnu 1999. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha, čj. NP 1228/1993, dne 29. 6. 1993.

NOVÝ TELEFON T.č.
2482 6311